

Sanna Byström
Avdelningen för landskapsarkitektur
Examensarbete vid landskapsarkitektprogrammet
Uppsala 2015

Växter, vatten och whiskytunnor

*Hur man kan förbättra en skolgård med hjälp av elever, lärare, föräldrar
och volontärer*

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala

Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitekturprogrammet

EX0507 Självständigt arbete i landskapsplanering, 30 hp

Nivå: Avancerad A2E

© 2015 Sanna Byström

Titel på svenska: Växter, vatten och whisky tunnor. Hur man kan förbättra en skolgård med hjälp av elever, lärare, föräldrar och volontärer

Title in English: Vegetation, water and whisky barrels. How to improve a school ground with the help of pupils, teachers, parents and volunteers

Handledare: Petter Åkerblom, institutionen för stad och land

Examinator: Ulla Berglund, institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Antoinette Wärnbäck, institutionen för stad och land

Omslagsbild: Sanna Byström

Övriga foton och illustrationer: Författaren eller Grounds for Learning, med tillstånd av upphovsinnehavare

Originalformat: A4, förutom bilagor i A3

Nyckelord: Skolgårdar, Skolgårdsutveckling, Skottland, Volontärer, School Grounds, Scotland, Loose material, Volunteers

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Förord

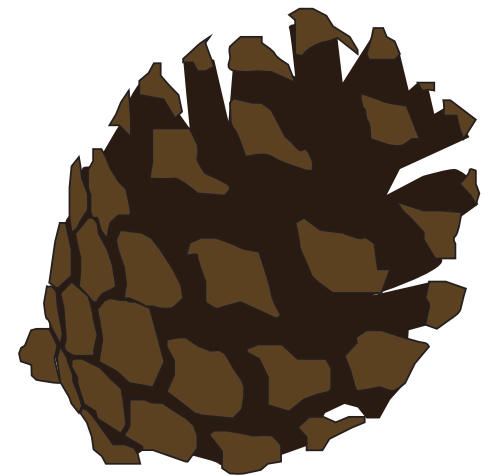
Stängsel, asfalt, övervakningskameror, uniformer, raka led och order genom ett brusande högtalarsystem. Inte det jag förväntade mig att jag skulle få se vid mitt första besök på en grundskola i Skottland. Snarare något som påminner om den kärnvapenubåtsbas jag ursprungligen flyttade hit för att protestera mot.

När jag kommer in i skolan så möts jag däremot av av elever som är ivriga att ta del i lektionerna vi volontärer är där för att ordna. På själva gården ser jag dessutom nyplanterade fruktträd och volontärer som är i full gång med att bygga fler växtbäddar. Jag inser att det definitivt finns en vilja till förändring och att jag vill vara med och hjälpa till. Här föds också idén till det examensarbete som du nu har framför dig. Arbetet gjordes vid landskapsarkitektprogrammet på SLU Uppsala under 2013-2015.

Tack!

Russell Tod, landskapsarkitekt på Grounds for Learning, en duktig landskapsarkitekt och en bra handledare.

Pollinate Edinburgh, jag är tacksam och glad för att jag har fått vara en del av gruppen och fått lära känna alla roliga och underbara volontärer. Pappa och Sara för att ni tog er tid att läsa och kommentera. Till sist de allra viktigaste, eleverna på Canal View Primary School, utan dem som ”försökskaniner” hade jag inte kunnat skriva det här arbetet.

*Bästa presenten, en kotte jag fick av ett barn
som tack för mina lektioner*

Summary

In 2013 I moved to Scotland from Sweden and began volunteering for an organisation called Pollinate Edinburgh. They arrange outdoor classes at a primary school in a deprived area; mainly focusing on gardening. That engagement became the inspiration for - and later part of – this Masters thesis. I wanted to further investigate how school grounds could be transformed under similar circumstances to those I experienced working with Pollinate Edinburgh at Canal View Primary School.

Objective and Questions

The objective of this work is to examine whether a Scottish school ground can be developed with limited resources and with the help of students, teachers, parents and volunteers. My main focus was on answering the following questions:

- *How can school ground development by teachers, students, parents, volunteers and other local resources be achieved?*
- *What can a landscape architect contribute in this kind of school ground development?*

Method

The first step in writing this dissertation was to study literature within the same area of research. I started with literature from my own country, Sweden, then went on to look at British and other international sources (since the dissertation was to be written in Scotland). My main focal points was the history of school grounds, smaller projects like gardening, how children can participate in these type of projects and what constitutes successful grounds.

My continued work with the organisation Pollinate Edinburgh gave me the chance to try out some of my own ideas on the group of children we worked with. I also volunteered as a landscape architect and assistant for another organisation called Grounds for Learning, where I got to visit and be involved in the design of several school grounds around Scotland, one of which would become my case study. On one particular day, I volunteered for a organisation called New Caledonian Woodlands, when they were restoring a school ground that suffered from neglected maintenance.

To learn more about the work associated with school grounds, I had conversations with several people who are involved with this area in one way or another. I had the opportunity to meet both school staff and some of the volunteers and employees at organisations I worked with.

To see other examples of school grounds that had been transformed, or were in the process of being changed, I joined Grounds for Learning on their yearly bus tour. We visited different schools to show what they were doing and inspire employees that work in affiliation with school grounds. During my volunteering with Ground for Learning I was given the chance to visit school grounds in which the construction work was ongoing. I also visited a small village school by myself to see how a school with less than 15 pupils relate to their outdoor environment.

After learning more about school grounds from a theoretical, practical and experience point of view it was then time to use my new skills as a landscape architect. By first summarising my new knowledge in a chapter consisting of what I believed to be the most important subjects to discuss before a school ground development is undertaken, I went on to develop my own design. Beattock Primary School became my case study and I was able to go through the complete process from concept design to final construction drawings.

I will now further summarise the parts of this work that I find most significant

Turning Ideas into Practice

During the classes that I planned and executed within the framework of Pollinate Edinburgh, a group of pupils at Canal View Primary got to try out loose material play. They made a signpost and decorated a fence with recycled materials. These were low-cost projects that engaged the children and changed the grounds in the way I had anticipated. In particular, the loose material play felt important - because the children got to play in a woodland area on the grounds that generally is out of bounds. By adding simple materials at a low cost and changing the rules of access, you suddenly had children cooperating and participating in new types of play.

Pupils in the process of decorating part of a fence with their design, "Tartan", at Canal View Primary

I accompanied the charity organization New Caledonian Woodlands for a day, during which I and other volunteers assisted in restoring features at a school ground that had been neglected for a long time. I got an insight as to how physically demanding this job could be – and the consequences for the use of the school ground. I also realized the importance of putting a long term maintenance strategy and plan in place; especially when undertaking a school ground project that is not covered by the present maintenance agreement.

Scottish School Grounds

During my school visit, I was made aware of many inspiring design examples and strategies. The introduction of loose material and the resulting play-landscape was the most impressive. The transformation that can take place when hills, sand and water are introduced - where previously there had only been a tarmac desert - was truly impressive. Children who used to have little else to do than run around, now built structures like dens or canals and continued making up and acting out the same story for weeks!

One of the most important insights I gained was how designs might deviate from their planned appearance and intended use. Some children we met chose to play football on the old tarmac next to a newly built and very expensive multi use sports area. Hills were being cycled on to the extent where the grass never got established and the material being excavated was not sufficient to build the high hills that the school had hoped for.

A typical Scottish school ground before any development has occurred, a vast tarmac surface - and little else

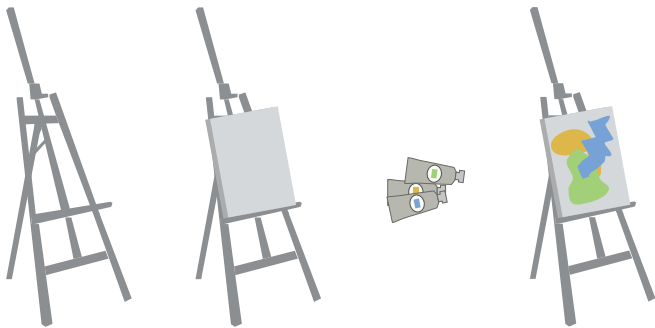

Canals being built in a sand area; part of a game that had lasted for weeks

Beattock Primary, A Case Study

My first concept was the result of a S.W.O.T. analysis as well as sketches I made. These sketches were based on second hand information, plans and photos given to me before I had the opportunity to visit the grounds in person. It resulted in a three page concept that was sent to the council and the school.

The concept was discussed by the teachers and parents, who agreed on it. However, they also proposed changes in areas where they were not satisfied. The council employee that presented the suggestion at the school also discussed the grounds with the children. After visiting the grounds and receiving the feedback, I revised the design, then made the final construction drawings and a detailed plant suggestion .

The simile used to explain the different roles within a school ground development

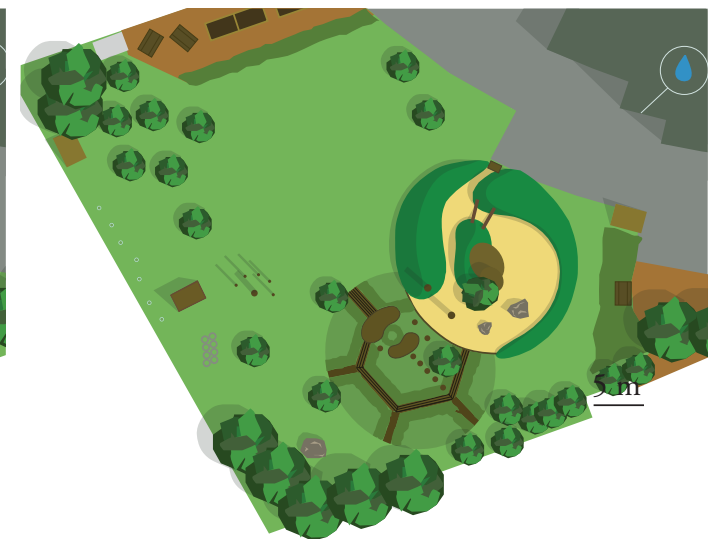

School ground concept, Beattock Primary School. Suggestion include new sand area with hills, tunnel, a deck and climbing features. Bog garden with foot bridges and small pond. Trim-trail and poles that can be used in den-making. Garden with planters and tool shed.

To conclude my thoughts on the different roles in a school ground development, I chose to utilise a simile. An easel symbolises the property, the canvas the topography and structures that makes up the ground and finally the paint, which I use to describe the smaller changes. After undertaking this work, I am now of the opinion that this is the only stage that parents, teachers, pupils and volunteers should be expected to - and feasibly can - carry out.

Discussion

During the course of my study, I learned that there are a wide range of ways a school ground can be transformed by children and adults, without the need for significant resources. For this to be successful, there is still a need for support structures that keep teachers from taking on too much responsibility and

Adapted design. Changes include garden with planter where the previous design suggested a hill, trim trail with new climbing possibility, logs replace the foot bridges in parts of the bog garden and the tunnel is moved to the hill in the middle

too many roles within a project. Landscape architects can play an important part in this structure; not only in the role of designers but as method developers who make school ground projects run more smoothly. Identifying the need for a more fundamental makeover rather than small-scale changes is the first task that must be identified and dealt with.

Although teachers and architects can have a beneficial relationship, both professions need sufficient resources to successfully fulfil their role. I therefore would like to call for an increased state and public involvement and support, to end the practice of confining children to tarmac deserts. When we have achieved this, I believe that outdoor learning and small-scale school ground projects will have the best environment in which to thrive.

The tool safety song

*A spade has a blade that's for digging,
The fork's prongs are great for loosening the dirt,
a rake has sharp fingers that gather things up,
and we use them safely so no-one gets hurt.
So... don't swing them around
keep the heads in to the ground
We're here to grow vegetables
not visit hospitals
and gardeners like us
we dig, plant and weed
tools safe in our hands
not in someone's heid!*

Text: Rhowan Brooks

Melodi: 'My Bonnie Lies over the Ocean'

Introduktion	9	Studiebesök	34	Bilaga 1 Koncept skolgård, Beattock Primary School
Syfte och mål.....	10	Studieresa med Grounds for Learning.....	35	
Frågeställningar.....	10	Skolgårdsinventering med Grounds for Learning..	36	Bilaga 2 Gestaltningförslag och växtförslag, Beattock Primary School
Avgränsning.....	10	Byskolan Gartmore Primary School.....	39	
Metod.....	11	Egna kommentarer.....	40	
Litteratur	14	Processen att göra om en skolgård ...41		
Skolträdgårdar och odling.....	15	Inventering och idéfas.....	42	
Elevmedverkan och arkitektens roll.....	16	Resurser och medverkande.....	42	
Pedagogik.....	17	Användning och hållbarhet.....	43	
Hälsa och skolans utemiljö.....	17	 		
 		Fallstudie	44	
Samtal	20	Uppdrag Beattock.....	45	
Katie Roberts, grundare av Pollinate Edinburgh....	21	Inventering.....	46	
Rebecca Annand, biträdande rektor.....	23	SWOT.....	47	
Jim Muar, vaktmästare.....	23	Gestaltningssinriktning.....	48	
Judi Legg, skolgårdsdesigner.....	23	Skissprocessen.....	49	
Heather Gray, projektledare.....	24	Skolgårdsbesök och återkoppling.....	50	
Aline Hill, utbildare.....	24	Utvärdering av fallstudien.....	51	
Liz Knowels, projektledare och Dawn Hickie, projektassistent.....	25	 		
Egna kommentarer.....	25	Diskussion	53	
 		Skolgården är som en tavla.....	55	
Praktiskt arbete	27	Skandinaviskt perspektiv och kulturkrockar.....	56	
Lektioner på Canal View Primary School.....	28	Arbetsgång- och metodreflektion.....	56	
Skolgårdsförändring men New Caledonian Woodland.....	32	Till sist.....	57	
Egna kommentarer.....	33	 		
		Källor	58	
		Källförteckning.....	59	

Introduktion

Tanken med arbetet och vilka metoder som användes

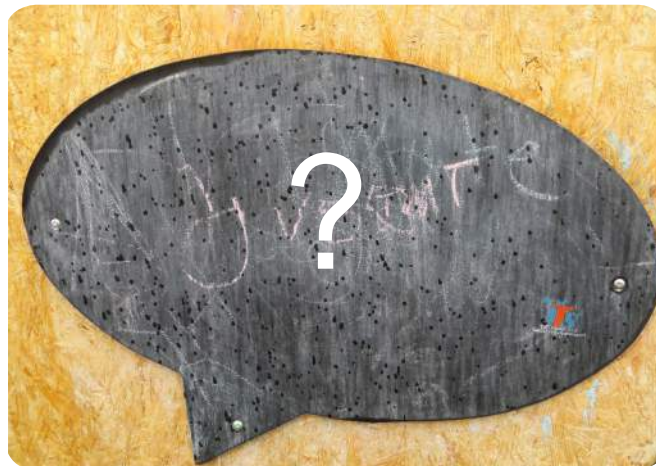
Introduktion

Under mina två första år som student på landskapsarkitektutbildningen jobbade jag deltid som springvikarie i förskolan. På morgonen väcktes man av ett sms och sedan var det bara att ringa upp och se vilken skola som behövde hjälp den dagen. Eftersom jag studerade på heltid var det bara vissa dagar jag kunde jobba så jag blev aldrig kvar någon längre tid på samma skola. Totalt fick jag därför en inblick i verksamheten på cirka 20-30 av Uppsala kommuns förskolor. Som landskapsarkitektstudent tyckte jag det var särskilt intressant att se hur förskolegården var utformad och användes. Detta ledde till att jag och min grupp, i en årskursöverskridande workshopkurs, valde att göra ett förslag till utformning av en förskolegård. Efter det fokuserade jag på andra saker under ett par år men intresset för skolgårdar väcktes igen när jag flyttade till Skottland.

Av en händelse tillfrågades jag om jag ville vara med och leda några lektioner för barn på ett lågstadium i Edinburgh. Kontrasten mellan de förskolegårdar jag sett hemma i Sverige och den kala gård jag nu fick se var stor. Jag beslutade mig för att gå med i volontärgruppen som en gång i veckan kommer till skolan och arbetar med att bygga upp en skolträdgård. Som enda volontären med arkitektkompetens i gruppen kom jag att fundera på hur mina kunskaper bäst skulle komma till nytta i projektet. Snart insåg jag att detta skulle bli ämnet för mitt examensarbete.

Syfte och mål

Syftet med det här examensarbetet är undersöka hur en skolgård kan utvecklas med små resurser och med hjälp av elever, lärare, föräldrar och volontärer. Målet är att genom samtal, studiebesök och volontärarbete samla information för att komma fram till viktiga utgångspunkter för skolgårdsutveckling. Med utveckling menas en förändring som ökar möjligheten till lek, lärande och fysisk aktivitet på skolgården. Del av syftet är även att undersöka vad landskapsarkitekten kan bidra med i den här typen av projekt. De nya kunskaperna användes i en riktig arbetssituation i samband med ett uppdrag av organisationen Grounds for Learning. I arbetet tas ett skolgårdskoncept fram till Beattock Primary School. Konceptet utvecklas till ett förslag som sedan ligger till grund för anläggningen. En förhoppning är att förslaget ska inspirera skolan till att arbeta mer med sin gård och använda den aktivt i undervisningen.

Syften och frågeställningar

Frågeställningar

Jag har i mitt arbete utgått från två huvudfrågor:

- *Hur kan man åstadkomma en skolgårdsutveckling med hjälp av lärare, elever, föräldrar och volontärer?*
- *Vad kan en landskapsarkitekt bidra med i denna typ av skolgårdsutveckling?*

Avgränsning

Litteraturundersökning fokuserade främst på skolträdgårdar, utomhuspedagogik och enklare skolgårdsutvecklingsprojekt.

Konceptet gällande Beattock Primary Schools skolgård avgränsades till den delen av gården som hör till Primary School. Det vill säga området som används av barn i åldrarna 4-12 år och inte där de yngre barnen vistas på rasten, det vill säga Nursery School (förskolan). Utvecklingen avgränsas till fysiska element som kullar, växtmaterial, vatten samt sandytor. Förhoppningen är att främja möjligheter till lek, undervisning och fysisk aktivitet. Ett upplägg för hur undervisning på gården ska gå till eller hur rasterna ska läggas upp ingår däremot inte. Skolan besöktes vid ett tillfälle, 2014-04-24.

En jämförelse mellan skolgårdsutveckling i Skottland och Sverige har inte varit avsikten med det här arbetet. Några reflektioner kring detta tas dock upp i diskussionen.

Metod

Litteraturundersökningen fokuserades i början främst på svenska publikationer och efter det brittisk och internationell litteratur. Databaser som Primo och Libris användes för att söka efter skolgårdsrelaterade texter. Exempel på sökord var skolgårdsutveckling, skolgårdar, utomhuspedagogik, school grounds, outdoor learning. De webbsökningar som gjordes syftade även till att hitta organisationer som arbetar med skolgårdsutvecklingar i Skottland.

Fallstudien samt majoriteten av studiebesöken var en del i ett arbete som utfördes åt Grounds for Learning, en välgörenhetsorganisation vars motsvarighet saknas i Sverige. De är den skotska grenen av den brittiska organisationen Learning through Landscapes. Från början var det ett självständigt nätverk av lärare och andra som ville dela med sig av idéer och erfarenheter kring barns utemiljöer. Idag är organisationens två huvudsyften att hjälpa till att göra om skolgårdar för att skapa inspirerande exempel samt att uppmuntra skolor att undervisa mer utomhus. (Grounds for Learning, 2013).

Lektioner där idéer som lek med löst material, dekoration av staket och konstruerandet av en vägvisare testades praktiskt i samarbete med organisationen Pollinate Edinburgh. Deras mål är att uppmärksamma matförsörjningsfrågor, uppmuntra odlande samt visa att alla kan odla. Sedan starten har organisationen samarbetat med skolan Canal View Primary School, belägen i den fattiga förorten Wester Hailes. (Pollinate Edinburgh 2013).

Idéspånande kring ett tidigare projekt med arkitekt och designer på Grounds for Learning...

... och min tolkning av idén, en plattform med trappa och kjoja

Personal och elever har varit medvetna om att de observeras och att lektionerna är en del av arbetet med en examensuppsats. Till viss del har observationen varit dold då barnen inte förstår att de lektioner de deltagit i syftar till att pröva olika koncept och idéer. Däremot informerades deras vårdnadshavare i ett brevutskick.

Ett tips från en vän ledde till en dags volontärarbete tillsammans med organisationen New Caledonian Woodlands. New Caledonian Woodlands är en välgörenhetsorganisation vars syfte bland annat är att driva olika miljöprojekt, utbilda och inspirera personer som deltar i deras aktiviteter till en mer hållbar livsstil (New Caledonian Woodlands, 2013). Under en dag på höstlovet rensade volontärer igenväxta gångar, beskar en övervuxen salixtunnel samt avlägsnade giftiga växter på Parsons Green Primary School.

I de fall där jag har planerat och genomfört lektioner på Canal View Primary School har jag varit den som helt satt ramarna för projektet. Hos Grounds for Learning var jag en assistent som inte kom med mycket åsikter eller påverkade utformningen av inventering eller förslag i någon större grad, förutom när det gäller mitt förslag till utformning av Beattock Primary School. Under dagen med New Caledonian Woodlands följde jag helt de instruktioner vi fick och påverkade inte upplägget.

Tab. 1 Organisationer vilkas aktiviteter jag deltog i

Organisation	Min Roll
Pollinate Edinburgh	Planera och genomföra lektioner med fokus på odling och hållbarhetsfrågor (en halv dag i veckan + planeringstid)
Grounds for Learning	Arkitektassistent med uppgift att renrita skolgårdsförslag samt inventera skolgårdar tillsammans med deras landskapsarkitekt (en dag i veckan)
New Caledonian Woodlands	Att tillsammans med andra volontärer besöka en salixtunnel, rensa övervuxna stigar samt ta bort växter som var giftiga eller som barnen på skolan riskerar att riva sig på (en dag totalt)

Samtal med personer som på olika sätt har erfarenhet av att arbeta med skolgårdar genomfördes för att komplettera det skriftliga materialet och få en mer generell bild av problematiken inom området. Samtalen fördes främst med personer som arbetade på de olika volontärorganisationerna men även med personal på en av skolorna för att se hur de såg på skolgårdens funktion.

Tab. 2 Personer jag samtalade med

Person	Organisation	Roll	Typ av konversation
Katie Roberts	Pollinate Edinburgh	Grundare	Samtal
Rebecca Annand	Canal View Primary	Biträdande rektor	Samtal
Jim Muir	Canal View Primary	Vaktmästare	Samtal
Judi Legg	Grounds for Learning	Skolgårdsdesigner	Mailkonversation
Heather Gray	Grounds for Learning	Projektledare	Samtal
Aline Hill	Grounds for Learning	Utbildare	Mailkonversation
Dawn Hickie	New Caledonian Woodlands	Projektassistent	Samtal
Liz Knowels	New Caledonian Woodlands	Projektledare	Samtal
Mrs Ray	Dumfries and Galloway Council	Education officer (kommuntjänsteman)	Samtal
Mrs Wigglesworth	Beattock Primary	Rektor	Samtal

Det längsta samtalet var det med Pollinate Edinburghs grundare Katie Roberts. Det hölls i en lugn miljö och spelades in så att anteckningar inte var nödvändiga. Roberts bads berätta om hur de tillsammans med barnen tog fram en trädgårdsdesign och hur arbetet med att anlägga trädgården sedan såg ut. Hon fick även redogöra för bakgrunden till organisationens arbete samt varför man valt att som

volontärer leda lektioner på Canal View Primary School.

Intentionen var att även tala med rektorerna på samma skola med på grund av tidsbrist hänvisade hon till den biträdande rektorerna Rebecca Annand. Det var ett kort samtal som fokuserade på hennes tankar kring skolgården och tidigare erfarenhet av utomhuspedagogik. Under samtalet fördes anteckningar.

Jim Muir är vaktmästare på Canal View Primary. Syfte med samtalet var att se vad någon med praktiskt ansvar kan ha för åsikter om skolgårdens användning. Anteckningar från samtalet skrevs först i efterhand då det hölls samtidigt som dagens mjölkranon delades ut.

Tre konversationer med personal på Grounds for Learning genomfördes. Samtalet med Heather Gray, projektledare för införandet av löst material i skolor, fördes i person på deras kontor samtidigt som anteckningar togs. Aline Hill, utbildare och naturlekdesigner, och Judi Legg, skolgårdsdesigner, bad att bli kontaktade via mail så att de kunde svara på frågorna senare. Frågorna handlade om vad de hade för tankar kring resurser till skolgårdar, säkerhet, viktiga fysiska element, barns medverkan i förändringar av skolgården samt arkitekten/designerns roll. Heather Gray berättade även om sin erfarenhet av föräldrars medverkan i skolgårdens anläggning och skötsel samt motprestationer som krävs av företag som ger bidrag till skolor. Svaren från Hill och Legg var kortare då de inte besvarade alla frågor i mailen.

Samtalet med Liz Knowels, projektledare, och Dawn Hickie, projektassistent, skedde under volontärdagen med New Caledonian Woodlands. De redogjorde främst för hur deras organisation arbetar med skolgårdar men svarade också på frågor om resurser och arkitektkompetens. Under samtalet togs stödanteckningar som senare renskrevs. Alla samtal presenteras i ett eget kapitel i arbetet.

Förutom Canal View Primary School besöktes åtta förskolor under arbetets gång. Syfte var att se hur till exempel anläggandet av sand och kullar kan påverka användandet av skolgården samt hur gårdar vars utformning är mer sparsam används. Banton Primary School, Cowie Primary School och Borstone Primary School sågs under den bussresa Grounds for Learning anordnar varje år för att visa inspirerande skolgårdar. De tre skolorna har alla förändrat sina skolgårdar med deras hjälp. Ytterligare två skolgårdar besöktes tillsammans med Grounds for Learning's landskapsarkitekt Russell Tod. På den första, Carrik Knowe Primary School pågick det ett anläggningsarbete. Syftet med besöket var att om att kullar, sand, tunnel och vatten stämde med projekteringen. På den andra skolan Castle View Primary School hade anläggningen inte påbörjats och landskapsarkitekten var där för att se om ändringar behövdes göras i ritningarna. Den sista skolan besöktes på grund av en spontan inbjudan efter att det uppkom att det var en landskapsarkitektstudent med ett intresse för skolgårdar på besök i byn Gartmore. Gartmore Primary School är en skola med endast tolv elever och har en skolgård som är uppdelat i en formell gård med asfalt och ett fält med träd, odling lekutrustning och sittplatser.

Trots liten inverkan på urvalet av skolor var det en variation av skolgårdar som besöktes. De som nyligen genomgått en förändring, befann sig i anläggningskedet och där förändringen inte var påbörjad. I i fallet med Gartmore Primary School hade ingen större förändring genomförts på lång tid och var inte heller planerad.

Tab. 3 Skolor jag besökte

Skola	Sammanhang
Banton Primary School	Studieresa med Grounds for Learning
Borstone Primary School	Studieresa med Grounds for Learning
Cowie Primary School	Studieresa med Grounds for Learning
Carrick Knowe Primary School	Inventering med Grounds for Learning
Castle View Primary School	Inventering med Grounds for Learning
Granton Primary School	Inventering med Grounds for Learning
Gartmore Primary School	Besök för att se hur en skolgård tillhörande en skola med endast 12 elever kan se ut.
Beattock Primary School	Fallstudie.
Parsons Green Primary School	Volontärarbete med New Caledonian Woodlands

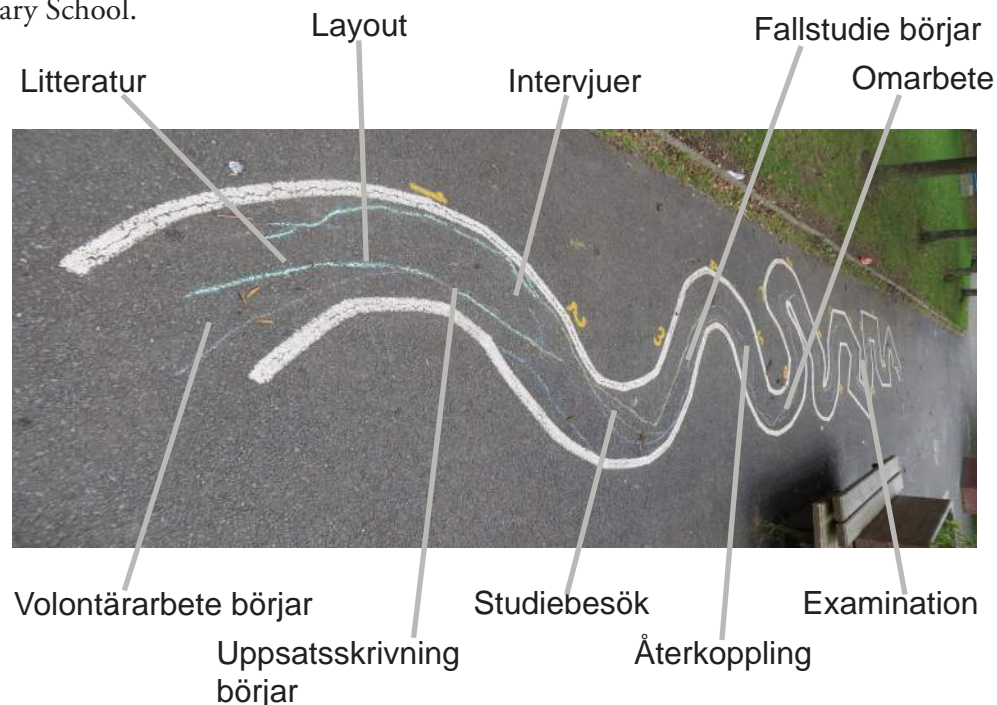
Innan fallstudien påbörjades formulerades en lista med frågeställningar inför processen att utveckla en skolgård. Utgångspunkterna baseras på tidigare erfarenhet samt samlad kunskap från litteraturundersökningen, samtal, det praktiska arbetet och studiebesöken. Det är generella frågeställningar att utgå ifrån, med särskilt skotska skolor i åtanke. Utgångspunkterna samt ett gestaltungsprogram i punktform är det som står till grund för skolgårdskonceptet till Beattock Primary School. Det är också dessa utvärderingen utgår ifrån.

Arbetet med gestaltningen av Beattock Primary School påbörjades innan ett platsbesök hade gjorts. Underlagsmaterialet bestod istället av fotografier och anteckningar tillhandahållna av landskapsarkitekten Russell Tod på Grounds for Learning. I analysen användes S.W.O.T-metoden (Boverket 2006, s.44)

en metod där man noterar platsens Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats, det vill säga styrkor, svagheter, möjligheter och hot. Utifrån analysen och med skissen som verktyg arbetades ett förslag fram.

För att återkoppla till skolan visades konceptet på ett föräldramöte av en kommundiensteman som också frågade barnen hur de ville att skolgården skulle se ut. De fick då chans att ha synpunkter på mina idéer samt komma med egna förslag. Jag fick dock inte möjlighet att delta då jag varken underrättades om mötet eller bjöds in. Förslagen på förändringarna diskuterades istället med rektorn Mrs Wigglesworth och tjänstemannen Mrs Ray när jag och Tod besökte Beattock Primary School.

Barnens skisser överlämnades aldrig, den återkopplingen skedde endast genom en kort muntlig sammanfattning från Mrs Ray. Efter platsbesöket omarbetades förslaget och bygghandlingar framställdes.

Överblick över arbetsgången

Litteratur

Inläsning som grund att stå på

Litteratur

I det här kapitlet redovisas litteratur som anknyter till skolgårdsprojekt. Fokus ligger på bland annat odling, elevdeltagande och pedagogik. Även litteratur kring skolgårdars fysiska strukturer och användning tas upp. Inledningsvis visas en artikel som hittades av en slump under renoveringen av ett hus och som visade sig vara något av en tankeställare. I en *Expressen* från 1969 (se bild till höger) kan man läsa:

”Så här kan en skolgård se ut. Platt, oändlig och gråsvart. En plats att stå på medan man tar djupa andetag” (Lundgren 1969, s. 12)

Bilden överst på pressklippet visar Adolf Fredriks skolas skolgård i Stockholm som bara är en stor asfaltstyta. I artikeln beskrivs hur kulturborgarrådet fick tårar i ögonen när han besökte en skola, eftersom gården var precis lika trist som när han själv gick där trettio år tidigare. Han fick därför till stånd en satsning på två miljoner till skolgårdsförbättring. Även då nybyggda skolor enligt författaren saknar intressanta skolgårdar, något som skulle förändras med fler sanddytor, gungor och klätterställningar (ibid. s.12). Nu har det gått mer än fyrtio år till och i tidningar kan man fortfarande läsa om barn som sitter inne på rasten eftersom de inte finns någon gård att leka på (Widell 2013). Under 2014 hade Boverket dock i uppdrag att ta fram en nationell vägledning för skol- och förskolegårdars planering, utformning och förvaltning (Boverket 2014).

I dag finns det inget i den svenska skollagen som reglerar att skolor behöver ha en skolgård och inga nationella riktlinjer angående utformning och kvalitet.

Detta är något som under senare år uppmärksammats av media då det finns exempel på skolor som öppnar utan att först iordningställa en gård eller där den helt saknas. Detta fick dåvarande utbildningsminister Jan Björklund att säga att han inte utesluter lagstiftning i frågan om det inte sker en förändring (Widell 2013).

Tidningsartikel om skolgårdar, 22 augusti 1969

Skolträdgårdar och odling

I *Skolträdgårdens ABC* (1990, s. 27-29) skriver Åkerblom att skolträdgårdar var något som på 1800-talet ansågs vara så viktigt i Sverige att det fanns med på schemat men att odling under skoltid senare kom att bli allt ovanligare. Anledningen till att barnen odlade mer i början av 1900-talet än idag är bland annat att det var vanligare med självförsörjning och då det ansågs lära barnen att uppskatta naturen. Barnen odlade i alla årskurser och fick varje år ta sig an mer komplicerade uppgifter, från att så till att så småningom vara med och utforma och anlägga en trädgård.

Åkerblom redogör även för projekt där skolor närmare vår tid arbetat med odling som en del av skolundervisningen, något som kan vara problematiskt då det uppskattas att det kan ta lärarna 2-3 år att få den erfarenhet som krävs för att kunna undervisa i odling på ett bra sätt (ibid. s.10). I ett av exemplen samarbetar skolan med en pensionärsförening för att på det sättet ge barnen chans att umgås med en annan generation och ta till vara på de äldres erfarenhet och kunskap (ibid. s.8). Samma skola lät föräldrarna ta en del av ansvaret under sommaren. När det gäller skolträdgårdens utformning rekommenderar författaren att klasserna har minst 100 m² var samt att skolträdgården utformas så att det är lätt att undervisa i den och förändra den. Viktigt är också att trädgården placeras avskilt så att den inte skadas av lek, bollar eller dylikt (ibid. s. 60-62). Att barnen kan använda en speciell ”trädgårdsanteckningsbok” där de skriver och ritat uppgifter med anknytning till odling blir ett komplement till det praktiska arbetet (ibid. s.26).

I rapporten *Trädgård i skola - skola i trädgården* återkommer Åkerblom (2003, s.76-85) till flera av de skolor som började odla i slutet av 1980-talet. De skolor som upphört med detta hänvisar till skäl som svårarbetad jord (mullfattig sandig lerjord är svår att rensa) och omorganisation. Av de skolor som fortfarande odlar nämns anledningar som att trädgården ligger utanför skolgården i anknäring till kolonilotter och att skolan sponsras med jordförbättringsmedel från ett privat företag. I ett fall hjälper kommunen till med jordfräsning. Något som var positivt på en skola som slutat odla, men som odlade under ett antal år, var att de hade en engagerad vaktmästare. I samma rapport diskuteras fördelar och nackdelar med att låta barnen odla tillsammans eller på en egen lott i skolträdgården (ibid. s.89). En fördel med att ha en egen lott är att barnen får följa hela processen från planering till själva skörden. Men att odla tillsammans gör å andra sidan att trädgården ses som en gemensam resurs. Att odla med samma elever flera år i sträck ansågs orättvist av några av skolorna, vilket man löste genom att varje klass odlade åtminstone en gång under tiden på skolan. På Umeå waldorfskola, som är ett av exemplen i rapporten, är det alltid klass tre som odlar eftersom de det året dessutom har temat bondens år i den övriga undervisningen. Samma skola löste också problemet med sommarskötsel genom att anställa en trädgårdsmästare som skrev en loggbok om vad som var viktigast att göra i trädgården, vilket underlättade för de föräldrar som hjälpte till (ibid. s.97).

Elevmedverkan och arkitektens roll

Barn har rätt till lek enligt artikel 31 i *FN:s barnkonvention*, vilken både Storbritannien och Sverige har skrivit under. När det tas beslut som rör barn ska deras bästa dessutom ses som det viktigaste (Unicef 2013). Lenninger (2008, s.4) skriver i *Barns plats i staden* att barnens rättigheter innebär skyldigheter från de vuxnas sida. Enligt Lenninger (2013, s. 1) läggs tyvärr väldigt lite fokus på artikeln som rör barns rätt till lek när länder rapporterar till Barnrättskommittén i Genève. I ett tillägg från 2013 förtydligas därför att leken har betydelse. Titman (1994, s. 117-119) skriver att delen av skoldagen som tas upp av informellt lärande, det vill säga lärande som inte är planerat utifrån den formella läroplanen, kan uppgå till så pass mycket som 33 procent av tiden.

Enligt *Learning through Landscapes* (2013, s. 12) är det viktigt att låta barnen vara med och planera skolgården, då det är de som kommer att ägna mest tid där. Barnen vet vad som i nuläget fungerar och inte. Samtidigt behövs vuxna experter, det är de som ska se till att barnens behov och önskemål tillgodoses samt förklarar vad som är möjligt och vad som inte är det. Susan Paget (1983) beskriver i *Man lär sig genom att göra* hur man kan planera en skolgårdsuprustning tillsammans med elever. Bland annat beskriver hon hur lågstadiel elever som fick i uppgift att rita ett förslag på skolgård främst fokuserade på den del som var närmast klassrummet, vilket kan tyda på att detta är det som är viktigast för dem (ibid. s. 22). I sin doktorsavhandling fokuserade Paget (2008) på landskapsarkitektens roll i skolgårdsutvecklingsprojekt. Hon kom fram till att

flera arkitekter hade svårt att tolka och ta med de idéer som kommit fram i designarbete med skolan. Istället föll de tillbaka på gamla metoder från sitt tidigare yrkesliv och sina studier (ibid. s. 4). Olsson (1995, s. 92-93) skriver i *Skolgården – det gränslösa uterummet* att man kan låta barnen märka ut sina favoritplatser för att på så sätt se vad som fungerar på gården och inte. Efter det kan man diskutera hur man kan skapa fler bra platser. Enligt Johnsson (Jansson et al. 2014, s.172) är barn som själva har varit med och skapat en förändring på sin skolgård mer positiva och värnar om den. Den mest positiva synen har de barn som varit med i hela processen från planering, anläggning och även skötsel (Mårtensson och Jansson, 2014, s. 7).

Wannerskog och Berge (2012, s. 162) anser att arkitektens roll i en skolgårdsutveckling är att stå för helhetssyn, kommunikationsverktyg och att vara den som kan komplettera de övriga medverkande genom att ha designkunskap och vana av att utgå från den fysiska miljön. Något som kan beskrivas med benämningen processarkitekt, ett begrepp som definieras av Fröst (2004, s. 22) som person som planerar och genomför aktiviteter så som workshop och designspel, samt dokumenterar det man kommer fram till för att få fram material till ett förändringsförslag. Att anlita en landskapsarkitekt eller annan kompetens utifrån bör skolan göra efter den första inventeringen, enligt Eva Norén-Björn (1993, s. 45). Det är först när man vet ungefär vad man vill förändra som man kan ta in den extra kompetens som behövs t.ex. trädgårdsexpertis. Olsson (1995, s. 93) skriver att skolan kan tjäna på att kontakta en landskapsarkitekt eller arkitekt. Hen har en vana av att "läsa landskapet" och kan därför

skapa en helhet av utemiljön genom att planera var man ska placera dammar, vegetation och andra element med hänsyn till vindförhållande med mera (ibid. s. 93).

Pedagogik

Ett i skolgårdsdiskussioner ofta använt exempel på en skola som inspirerar är Coombes School i England. Skolan har under den förra rektorn Susan Humphries ledning utvecklat en skolgård som ofta används i undervisningen. Verksamheten på skolan är uppbyggd kring olika teman som följer årstiderna och växtsäsonger. Bland annat planterar barnen solrosor som sedan kan utgöra inspiration till gatukritikmålningar på skolans asfaltsytor. Under året får barnen bland annat skörda äpplen och fira högtider från olika kulturer (Olsson 2002, s. 59).

Något som noterades av en fritidspedagog på studiebesök från Sverige var att barnen, till skillnad från i den skola han arbetade på, inte var särskilt delaktiga i anläggningen av förändringar på Coombes Schools skolgård. På hans skola i Sverige hade barnen bland annat varit med och anlagt en damm (Olsson 2002, s. 168). Även Susan Paget har varit på studiebesök på skolan och noterade då att till skillnad från vad som är vanligt i Sverige får barnen inte röra sig fritt över hela skolgården¹.

I boken *Teaching in the Outdoors* (Hammerman, Hammerman och Hammerman 2001, s.21) står det att utomhusundervisningen, här fokuserad på kunskap om naturen, kan påbörjas så fort man kommer utanför dörren på skolan.

¹ Susan Paget, Universitetslektor på SLU, Samtal 2013-08-22

Om man tänker sig en lektion längre än en timme kan man ta med barnen till en park eller större naturområde. Enligt Per Hedberg (2004, s.77) kan utomhuspedagogiken användas som inlärningsmetod i alla ämnen. Han listar aktiviteter som kan göras utomhus inom olika ämnen. Att rita en karta nämns som ett exempel på hur man kan lära sig mer om geografi och teknik.

Dilafruz, Williams och Dixon (2013, s. 218-222) har undersökt de akademiska värdena av skolträdgårdar. I en sammanställande studie visar de att trädgårdsbaserade lektioner har positiva effekter på inläringen, bland annat genom att elever som fått undervisning i anknytning till trädgårdsarbete presterar bättre i de naturvetenskapliga ämnena än de barn som inte fått den typen av undervisning.

Åkerblom (2003 s.88) skriver att lärarna på Coombes School till skillnad mot svenska lärare, upplever att de hindras av läroplanen i sitt användande av skolgården. Den engelska läroplanen reglerar ofta i detalj vad barnen ska lära sig och i vissa fall även hur. Något som gör det svårt för lärarna att undervisa utomhus och fortfarande uppfylla målen. I både Sverige och Skottland har nya läroplaner införts under 2011. Att använda skolgården som klassrum i Skottland underlättas av den nya planen då den fokuserar på tvärvetenskapligt lärande, att barn lär sig genom alla sina erfarenheter (Gutteridge, Legg 2013, s. 7). Det är nu mer fokus på läroplansområden än ämnen (ibid. s. 7). Den svenska läroplanen och skollagen hindrar inte heller att skolgården används i undervisningen, och även om det inte nämns specifikt kan stöd hämtas, bland annat i den fjärde paragrafen i lagen (Skollag 2010:800, 4 §):

”Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära.” (Skollag 2010:800, 4 §)

I läroplanen står det dessutom att barnen ska lära sig hur de påverkar miljön samt att skolan ska stäva efter att erbjuda barnen daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen (Lp 2011, s. 9) något som en skolgård kan spela en viktig roll i.

Hälsa och skolans utemiljö

Patrik Grahn (1997, s.77) beskriver i boken *Ute på Dagens* hur de testade barns olika fysiska förmågor så som vighet, balansförmåga och koordinationsförmåga. Barnen från den skola som hade en mer naturrik gård, där de bland annat kunde klättra i träd, presterade bättre än de barn som tillbringade dagarna på den mer ovarierade skolgården. Igunn Fjørtoft (2001, s. 116-117) har kommit fram till liknande resultat och poängterat vikten av att barn har tillgång till en skogsmiljö.

De flesta brittiska barn kommer att ha rast 1500 timmar i sitt liv och en stor del av den tiden spenderas på skolgårdar. För många av eleverna är det mer tid än vad de spenderar i någon annan utemiljö och mycket fler timmar än vad de deltar i idrottsaktiviteter (LtL, 2013, s.3)

I boken *Fysisk aktivitet och folkhälsa* skriver Johan Faskunger (2013, s. 150) att den mest effektiva strategin för att främja barnens hälsa under skoldagen är att uppmuntra till fysisk aktivitet och goda matvanor. Det är inte klarlagt vilka metoder som är mest effektiva utöver idrott, men utomhuspedagogik och att förändra skolgårdens utformning är exempel på insatser som kan göras (ibid. s.150).

I en sandyta kan barnen leka med vatten, gräva, hoppa och bygga (LtL, 2013, s.8). Sanden kan också användas i undervisningen när läraren ska förklara till exempel volym, massa och flöden (ibid. s.8). För att barnen lätt ska ha tillgång till vatten är det bra om det finns en kran på gården (Norén-Björn,1993, s.62). Det är också bra om man kan ta tillvara på regnvatten till odlingar och föra diskussioner om vattnets kretslopp (ibid. s.62). Gungor, kullar och klättermöjligheter är viktiga då gung- och snurrörelser är betydelsefulla för barnens utveckling och kullar och klättring ger motoriska utmaningar (Norén-Björn,1993, s.52-53). Det bör finnas utmaningar av flera typer för olika åldrar och så att barnen får chans att utvecklas genom allt högre svårighetsgrader (ibid. s. 100).

Buskar, träd, högt gräs och annan vegetation gör det möjligt för barnen att leka i ett landskap som förändras med årstiderna samt erbjuder en mängd strukturer, dofter, färger och material (LtL, 2013, s. 6). Växtligheten kan också användas till att skapa olika rum och gömställen. Barn i Storbritannien är allt mer sällan ute i naturen och än tio procent leker i naturen regelbundet (LtL, 2013, s. 23). Då är skolgården en viktig plats för barnen att introduceras och lära sig om den (Ibid. s. 23). Hälften av alla

dammar i Storbritannien försvann också under 1900-talet och en damm på skolgården är därför inte bara positivt för eleverna utan också till fördel för vattenväxter, grodor och annat djur- och växtliv (Ibid. s. 23).

Att arbeta med konst och skapande aktiviteter på skolgården kan vara både roligt, lärorikt och bidra till en trevligare utemiljö (LtL, 2013 s. 16). Konsten kan vara tillfällig, till exempel krita på asfalt, eller mer permanent i form av mosaiker, dekorerade staket, skulpturer etc (ibid. s. 16).

En kulturskillnad som kan berika barnens utomhusvistelse är fri lek, en lek som inte kontrolleras av vuxna eller är ett spel med strukturerade regler (LtL, 2013, s. 5). Något som kan tyckas främmande för personal som är van att kontrollera barnens beteende i en högre grad (LtL, 2013, s. 6). Barnens välmående kan förbättras om de själva får välja om de vill leka med en grupp, ensamma, i en lugn eller i en energifylld lek (ibid. s. 6). Att lärarna inte planerar eller kontrollerar leken betyder inte att de inte kan vara med och leka ibland (Titman, 1994, s. 120). De som är villiga att göra det kan till och med förbättra beteenden på skolgården (Ibid. s. 120).

Ett sätt att förändra en skolgård utan att det blir allt för dyrt är ofta att ta ned staket eller skapa nya entréer (Boldemann 2013, s. 501). Staket kan hindra rörelser på skolgården. Att se över om de kan tas bort eller flyttas leder till att skolgården ser trevligare ut och att barnen får tillgång till nya områden (ibid. s. 501).

Vissa skolor tar bort sina staket helt och låter gården användas även av allmänheten (LtL, 2013, s. 13-14).

Enligt Norén-Björn (1993, s.56) kan det vara svårt att definiera och förstå rollen som rastvakt och många anställda uppskattar inte att vara på skolgården. En bra utformad skolgård kan hindras från att utnyttjas till sin fulla potential om regler och tillsägelser hindrar barnen från att använda den, samtidigt som leken på en mindre välutformad skolgård kan förbättras med hjälp av mer välplanerade raster (ibid. s. 56). Ett exempel på det är när rastvakterna sprider ut sig istället för att stå i grupp, vilket leder till att yngre barn ofta samlas nära dem, och uppmuntrar till lek i flera mindre barngrupper (ibid. s. 56).

Löst material är material som barnen själva kan flytta och förändra, och det första Grounds for Learning inför när de utvecklar en skolgård (Gutteridge, Legg, 2013 s. 5). Det kan vara lera, stenar, löv, pinnar, halm, bär etc. (ibid. s. 5). Idén om att barn själva kan förändra och skapa miljöer under sin lek är inte ny. Redan efter andra världskriget utvecklade den danske landskapsarkitekten Carl Theodor Sorensen ”skrammellekplatser” inspirerad av barn han sett leka i områden som bombats (ibid, s. 6). På en skotsk skola där man nyligen infört löst material observerade personalen att barnen inspirerades av varandras tekniker och samarbetade snarare än att tävla mot varandra (ibid. s. 18). Titman (1994, s.122-123) skriver om ett projekt där löst material introducerades i en skola som hade problem med vandalism. Barnen gjordes ansvariga för materialet och projektet var så lyckat att det förlängdes (ibid. s.123).

Åkerblom (2000, s.1) skriver ett överdrivet säkerhetstänkande kan leda till miljöer som är tråkiga och saknar utmaningar. Åkerblom menar att det är faror man ska bygga bort och inte risker, eftersom de är en nödvändig del i barns utveckling (ibid. s.1). Nilsson (2003, s.15) går längre och hänvisar till händelser där barn som inte tillåts ta risker söker dem på annat håll och utsatt sig för stor fara på fritiden i jakt på utmaningar, till exempel genom att ställa sig på tågrälsen och se vem som kan stå kvar längst innan tåget passerar. Enligt Sandseter (2011, s.258) kan bristen på utmaningar anpassade till barnens ålder även leda till att de blir oroliga och rädda som vuxna, då de inte får träna bort de rädslor som inte längre behövs när vi blir äldre. Sandseter har tagit fram sex kategorier som riskfylld lek kan delas in i; höga höjder, hög hastighet, farliga verktyg, farliga element/inslag (tex. eld), kampekar, risk för försvinnande. I sin forskning visar hon att vissa av dessa kategorier anses farliga av barn och vuxna men andra av bara barn eller endast vuxna (ibid s.264). Till exempel var barnen mer oroliga över de skulle komma bort än vad de vuxna var (ibid s.265).

I samrådsversionen av Edinburgh kommuns lekplatsplan (*Play area action plan* 2011, s.15) står det att det är acceptabelt med en viss risk för olyckor då barnen behöver utmaningar för att utvecklas. Detta så länge man gör en riskbedömning samt att mindre risker framgår och kan hanteras praktiskt. Ibland händer det dock olyckor på skolor och förskolor som är svåra att förutse och som dessutom får stor medieuppmärksamhet (ibid. s.15). Ett svenskt exempel (Aftonbladet, 2011) på det är den pojke som avled på en förskola efter att ha fastnat med hjälmen i en tunn gren under det att

förskolläraren tillfälligt lämnade gården för att hämta posten.

Bernard Spiegall (2012, s.1-4) skriver att han inte är emot inspektioner av lekredskap men att han är kritisk till hur de går till. Saker som är viktigt att kontrollera såsom skicket på gungställningar undersöks sällan, samtidigt som kontrollanterna kan kritisera buskar som har kvistar i barnens ögonhöjd även om det är ovanligt att barn skadar ögonen, när de leker nära buskar. EU:s standarder för lekredskap ses som bindande och naturliga lekobjekt som trädstammar har svårt att passa in i protokollen (även om de kan vara förenliga med standarden) (ibid. s.1-4).

Tankar på vägen

Från litteraturundersökningen tar jag främst med mig följande.

- En naturrik gård ger goda möjligheter att träna koordination, vighet och balans
- Utemiljön kan vara en viktig resurs för undervisning i många skolämnen
- Ett överdrivet säkerhetsfokus kan leda till att gården inte innehåller tillräckligt med utmaningar för barnen
- I en riskbedömning måste avvägningar mellan risker och fördelar hanteras
- Barn har rätt till lek!
- Lek är viktig för barns hälsa
- Löst material har andra fördelar än prefabricerad "förprogrammerad" lekutrustning
- Barn kan medverka och bidra i en skolgårdsomvandling, i både planering och genomförande
- En gård måste vara variationsrik när det kommer till texturer, topografi och rumslighet
- För att det ska bli rättvist kan man låta alla barn på skolan odla någon gång under sin skoltid
- Om odlingar ska överleva måste sommarskötseln lösas
- Landskapsarkitekten kan förutom att göra ett förslag på design fungera som processledare och vara den som står för helhetssynen

Samtal

Samtal med personer vars arbete berör skolgårdar

Samtal

Det här kapitlet inleds med ett samtal med Katie Roberts, grundare av Pollinate Edinburgh. Under samtalet berättade hon om bakgrunden till organisationens arbete samt varför man valt att som volontärer leda lektioner på Canal View Primary School. Heather Gray, Aline Hill och Judi Legg, alla anställda på Grounds for Learning, reflekterade bland annat över resurser till skolgårdar, arkitektens/designerns roll samt viktiga element att ha med i utformningen. Till sist redovisas ett samtal med Liz Knowel och Dawn Hickie på New Caldedonian Woodlands. De berättade om sin organisation och delade också med sig av tankar kring resurser och arkitektkompetens.

Katie Roberts, grundare av Pollinate Edinburgh²

Roberts börjar med att visa mig teckningar med idéer till trädgården på Canal View Primary. Tre volontärer från Pollinate Edinburgh besökte två fjärdeklasser och gav barnen ett papper där konturen av trädgården fanns utritad. Barnen fick sedan rita sina egna förslag. Volontärerna delade efter lektionen upp teckningarna mellan sig och började skissa på en design var, utifrån barnens önskemål.

De nya förslagen visades för barnen och de delar som uppskattades mest ritades in i ett slutgiltigt förslag. Något man däremot inte gjorde var att planera i vilken ordning man skulle göra saker och hur skötseln skulle läggas upp.

² Katie Roberts, Grundare av Pollinate Edinburgh, Samtal 2013-09-10

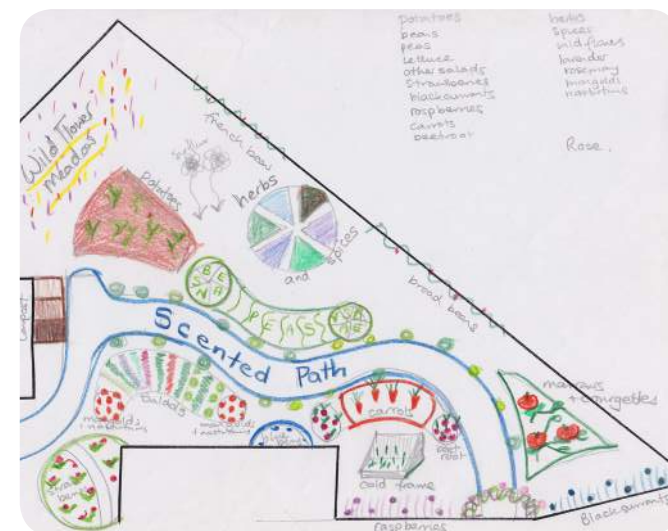
Roberts tycker att planen används mer som inspiration och att mycket som tillförts i trädgården har skett relativt spontant och stämmer ofta inte med vad man tänkte från början. Jag påpekar att designen inte är ritad skalenligt och att strukturerna därför ser större ut i plan, något hon håller med om kan vara ett problem.

Pollinate Edinburgh ledde även arbetet där klass fem på skolan fick vara med och designa en fruktträdgård. Roberts berättar att de började med att tala om för barnen att de skulle vara med i en tävling för att få äppelträd och andra fruktträd. För att vinna tävlingen behövde de göra ett designförslag. Fördelarna med en fruktträdgård, och varför det skulle vara bra att ha en på skolan, diskuterades också.

Barnen fick följa med ut och fundera på vilken plats fruktträdgården skulle passa bäst. Var det var soligt, blåsigt, blött och så vidare? Det område som var minst blött valdes och Roberts tycker att det var ett bra alternativ då det är en stor yta i mitten av skolgården. I dag får barnen tyvärr inte leka där på rasten, då de kan skada träden, vilket har minskat skolgårdens använda yta. Däremot använder vissa lärare fruktträdgården på sina lektioner och Pollinate Edinburgh tar ofta med barnen dit.

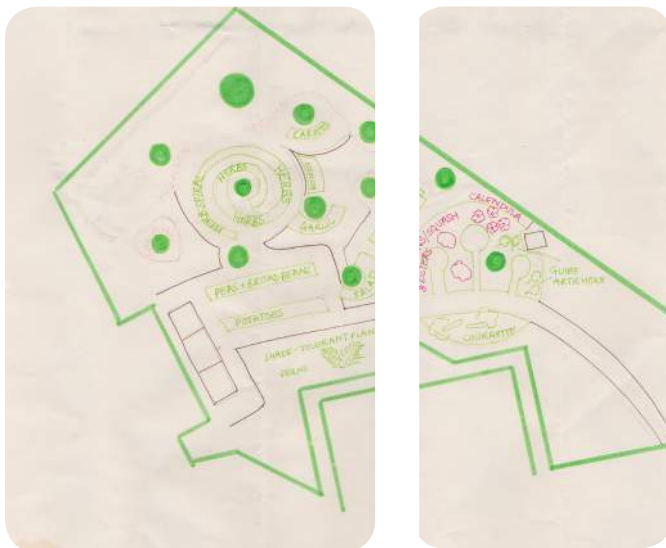
Roberts trädgårdsförslag med en lättolkad teckenförklaring som visar var grönsakerna ska planteras

Volontären Rhonas trädgårdsförslag med en slingrande doftstig, något som uppskattades av barnen.

Ett av barnens trädgårdsförslag, här finns många intressanta detaljer och idéer, men man kan också tydligt se hur svårt det är att rita i fågelperspektiv

Slutgiltigt förslag till trädgårdsutformning

Anledningen till att Roberts valde att samarbeta med Canal View Primary School är att hon vill nå ut till de fattigaste barnen i Edinburgh och skolan har störst antal elever med låginkomsttagare. De första två lektionerna hade hon ensam vilket var svårt med tanke på antalet barn. Så småningom träffade hon fler personer som kunde tänka sig att vara volontärer och det var då Pollinate Edinburgh föddes i sin nuvarande form.

Roberts berättat att något som förändrats under Pollinate Edinburghs arbete är att vissa barn som inte var så förtjusta i att vara ute i trädgården nu är de som är de mest entusiastiska. Volontärer och lärare har också lärt sig allt mer, de flesta hade liten praktisk erfarenhet vilket resulterade i en del misstag. För att lektionerna ska bli lyckade krävs att de är planerade i detalj och att barnen har uppgifter att utföra under hela passet. Om några barn blir klara med sina uppgifter börjar de ofta leka, busa och störa barnen som fortfarande arbetar.

Vid ett tillfälle bjöds föräldrarna in så att barnen kunde visa dem trädgården. Tio av de trettio barnens föräldrar kom. Barnen hade tidigare tränat på att göra en guidad tur och visade själva odlingarna för föräldrarna. Eftersom det var så få föräldrar blev det ungefär fyra barn per vuxen och vissa av barnen var ledsna då deras föräldrar inte dök upp. Barnen bjöd på sallad de hade plockat från trädgården och smoothies som gjordes i en cykeldriven mixer. Något Roberts skulle vilja göra annorlunda är att låta föräldrarna vara mer aktiva nästa gång de bjuds in, till exempel genom att plantera eller bygga något tillsammans. Fler volontärer skulle göra det lättare att fånga upp föräldrarnas åsikter kring verksamheten

samt att få veta vad barnen berättar om den när de kommer hem.

Jag frågar hur hon skulle vilja att projektet utvecklades och vad hon skulle göra om det fanns mer resurser. Hon tror att ett ökat antal volontärer skulle göra att fler klasser kan odla. Det skulle å andra sidan bli svårare att organisera. Roberts ser gärna att Pollinate Edinburgh i framtiden får betalt för vissa delar av arbetet. Då skulle mer tid kunna läggas på planering och på att ta konceptet till fler klasser och/eller fler skolor. Helst ser hon dock att onsdagarna på Canal View Primary School förblir obetalda, så att de inte påverkas om bidragen upphör. Eventuellt bidrag kan också läggas på att betala för vidareutbildning av volontärerna vilket skulle vara bra för projektet och en belöning för de medverkande. Kurser i hur man använder en motorsåg eller röjsåg är något som diskuterats tidigare, då kan skogspartierna på skolan gallras och bli mer lättåtkomliga.

Pollinate Edinburgh planerar årets lektioner på Canal View Primary School. De rosa klisterlapparna är förslag på olika aktiviteter

Rebecca Annand, biträdande rektor³

”Vi måste lära barnen att göra bra val så att de lär sig att leka säkert.”

Annand börjar med att berätta att hon är nyanställd, men var väldigt engagerad i skolgården på sin förra skola. Skolgårdsprojektet hon startade där fortsätter trots att hon har slutat. På den skolan sökte de pengar för att fler lärare skulle utbildas i utomhuspedagogik. Även föräldrarna är delaktiga och har hjälpt till att röja i skolans skogsområde.

Hon tycker det bästa med gården på Canal View Primary School är att den är så stor och att vissa lärare använder skogspartierna i undervisningen. Asfaltsytorna behöver man däremot göra något åt och hon ser gärna löst material, sand och att gården planeras tillsammans med barnen. Förskolan har fått bidrag till att göra vissa förändringar på sin del av skolgården men det finns ingen plan för att förändra den övriga gården.

Att barnen lär sig att hantera risker tycker hon är bra och understryker vikten av diskussion samt att göra riskbedömningar. Att barnen skulle få använda hela skolytan är hon skeptisk till då de har för få rastvakter. Några lärare tar med barnen ut på sina lektioner, men Annand ser gärna mer undervisning utomhus, till exempel i matematik. Hon uppskattar att Pollinate Edinburgh gör att några klasser får möjlighet att vara ute mer och fördjupa sina kunskaper i odling och miljöfrågor.

³ Rebecca Annand, Vice rektor, Canal View Primary, Samtal 2013-10-02

⁴ Jim Muir, Vaktmästare, Canal View Primary, Samtal 2013-09-26

⁵ Judi Legg, Designer på Grounds for Learning, Mailkonversation 2013-11-01

Jim Muir, vaktmästare⁴

”Barnen behöver lära sig om växter, trädgård och hur allt hänger ihop.”

För att få en bättre insyn i den praktiska skötseln pratade jag med Jim Muir som sedan åtta år är vaktmästare på Canal View Primary School. Han hjälper Pollinate Edinburgh att bära redskap samt med bevakning av odlingarna.

Muir börjar med att berätta att han tycker det är bra att Pollinate Edinburgh odlar med barnen och att en trädgård borde ha anlagts för flera år sedan. Ett kommunalt bolag står för skötseln av gården, men de klipper endast gräs och sprejar ogräsmedel. På sommaren var det Muir som tillsammans med volontärerna vattnade trädgården, något som blev problematiskt. De dagar han arbetade var inte alltid de soliga dagarna när trädgården var i störst behov av vatten, så vissa plantor klarade sig inte.

När det gäller säkerheten på gården är han skeptisk till att använda mer naturliga material och löst material. Detta trots att det inte skett någon allvarlig olycka under de år han jobbat på skolan. Muir kan inte heller dra sig till minnes att säkerheten någonsin har diskuterats.

På frågan om varför det är ett så högt staket runt skolan och om det funnits lekutrustning på gården tidigare svarar Muir att det har inte funnits någon utrustning, staketet är där för att skolan tidigare hade problem med inbrott och vandalisering. Eftersom han är med och organiserar fotbollsmatcher på skolan är den förändring han helst ser en bättre fotbollsplan.

Judi Legg, skolgårdsdesigner⁵

”Barn föredrar ofta förpackningen framför presenten då den ger fler och mer flexibla möjligheter.”

Legg tycker att det ständigt underskattats hur mycket pengar som behövs till skolgårdar för att de ska bli bra. Det är inte bara de fysiska strukturerna som kostar. För att arbeta med kulturförändringar på skolan behövs workshopar och utbildning i risk/säkerhetstänkande, skötsel och värdet av lek.

Hon är skeptisk till att barn ska delta i designprocessen om syftet inte är att de ska studera själva processen. Att ha kunskap om lek och design samt att undvika utplacerad prefabricerad utrustning är arkitektens uppgift. Däremot tycker hon det är viktigt att observera hur barnen leker på platsen och prata med dem så länge man inte hindrar att de leker som vanligt.

När det gäller säkerhet och risker anser hon att det främst är sunt förnuft som gäller. De ansvarig bör själva göra en riskbedömning och endast ta in konsult hjälp när det gäller frågor om tekniska aspekter. Hon tycker också att det är viktigt att inte använda prefabricerad utrustning då mer abstrakta strukturer möjliggör fler typer av lek.

Legg är inte utbildad arkitekt men har jobbat som designer i över tjugo år. Hon tycker det är viktigt att designers/arkitekter involveras i skolgårdsprojekt. Då kan utströdd prefabricerad lekutrustning undvikas. Legg ser gärna att designern/arkitekten även har kunskap om koncept som ”fri lek” (lek utan att vuxna bestämmer regler) samt lek med naturliga material.

Heather Gray, projektledare⁶

”Man borde inspektera skolgårdarna inte bara från ett säkerhetsperspektiv utan från en lärandeperspektiv också.”

Gray börjar med att berätta att hon har över trettio års erfarenhet som lärare och rektor. Hon drev då många projekt som förändrade skolgårdar och har infört fler utomhuslektioner. Gray arbetar nu åt Grounds for Learning där hon bland annat leder löst-materialworkshopar.

När hon var rektor fick eleverna på skolan skriva önskelistor och skicka till alla de kunde komma på att söka pengar från. Hon tycker att det en lärorik uppgift och när det är barnen själva som ber om det ökar chansen att få bidrag. Eleverna klippte bland annat ut påskliljor i papper och skickade till en plantskola för att få lökar. När det gäller bidrag har hon inget emot att behöva sätta upp logotyper som tack. Även om pengarna kommer från omiljövänliga oljebolag, som ger för att förbättra sitt ryckte, anser Gray det värt det om det blir bättre för barnen. Att det oftast krävs motprestationer till att få bidrag är något man kan komma runt genom att skriva genomtänkta slutrapporter.

Hon tror att skolorna kan göra mycket själva, men behöver stöd från organisationer som till exempel Grounds for Learning, företag samt kommunen. Det är svårt för skolorna att själva att göra större förändringar som att anlägga kullar och sandytor.

På en skola hon arbetat på involverades även föräldrarna, de fick gräva och bygga. För att locka dit dem var arbetsdagen på en lördag och efteråt grillades det. Det fanns tydliga arbetsuppgifter som delades ut samt redskap. Ca 300 elever gick på skolan och runt 60 föräldrar kom på föräldradagen som hölls en gång om året. Barnen var inte med och byggde själva men såg på och frågade. Gray berättar att en god kontakt med föräldrar är något som tar tid men det går snabbare om de ser att skolpersonalen också är villig att jobba hårt för att förbättra skolgården. Efter att hon lämnade skolan för två år sedan har skolgårdsprojektet avstannat.

En gång behövde Gray själv designa en amfiteater för att kunna få bidrag till en. Hon kände då att hon var i behov av arkitektkompetens och som tur var hade de en lärare på skolan som varit arkitektassistent. Vid andra tillfällen har hon fått hjälp av föräldrar med kompetens och resurser som saknats på skolan. Att betala för arkitektkompetens till mindre skolgårdsprojekt är hon skeptisk till, då pengarna istället kan läggas på fler fysiska förändringar. Gray tycker det har varit mycket prefabricerad utrustning från de stora tillverkarna de senaste åren. Alla skolgårdar hade samma saker, växtbäddar, klätterväggar etc. Mest är det dock asfalt och gräs på gårdarna. När hon började som lärare i slutet av 70-talet brydde man sig inte om skolgårdar överhuvudtaget, men det börjar sakta förändras. Secondary Schools (högstadieskolor) är de skolor som har minst intressanta skolgårdar i dagsläget och Nursery Schools (förskola) mest.

Aline Hill, utbildare⁷

”Det är viktigt att ha ett holistiskt perspektiv. Fysisk utmaning, varierad topografi, mjukhet, gömslen, sand/lera och vatten är alla avgörande. Om jag måste välja en är det sand eftersom man med det kan uppfylla alla de föregående.”

Hill är naturlekdesigner och utbildare. Hon arbetat deltid åt Grounds for Learning med att hjälpa skolor utveckla bättre möjligheter för naturlek.

Hon tycker att pengarna till skolgårdar bör komma från statligt håll men att skolgårdsprojekt är otroligt lärorika för personal och elever. Att förändra sin skolgård är något man göra om och om igen.

När det gäller säkerhetstänkande tror hon att det egentligen inte bör vara ett problem. Det beror ofta på att personal tolkar rekommendationer fel. Ett överdrivet säkerhetsfokus kan också bero på att personalen är rädd för att anklagas om något barn skulle göra sig illa.

Att ha med både barn och designers i skolgårdsprojekt tycker hon är viktigt. Tillsammans kan de ofta skapa något bra även om förutsättningarna inte är de bästa.

Liz Knowles, projektledare och Dawn Hickie, projektassistent⁸

”Lärarna ser oss som experter så våra projekt är ett bra tillfälle att göra reklam för alternativ. Vi försöker också att visa på bra exempel.”

Knowles och projektassistenten Dawn Hickie. Knowles har en bakgrund inom utomhuspedagogik. Hickie har studerat arkitektur, men bestämde sig för att hon hellre ville arbeta med miljövård och välgörenhetsprojekt. Hon volontärarbetade för organisationen innan hon blev anställd och arbetar fortfarande extra timmar utan betalning då hon vill stödja verksamheten.

På frågan om hur de väljer skolor att arbeta med svarar de att de mailar till skolor som ligger i centrala Edinburgh. De vill inte att det ska vara allt för långt att köra från sitt kontor. New Caledonian Woodlands arbetar inte med privatskolor och oftast inte med skolor i fattigare områden, då de tycker att de har lättare att få resurser från annat håll. Barnen deltar inte i projekten de gör nu och de kan bara göra det skolan ber om. Om det fanns mer pengar skulle de ha fler volontärdagar, fokusera mer på utomhuslek och att undervisa barn i miljövård. Om projekten blev större skulle de gärna ta in arkitektkompetens så att designen blir mer välplanerad och enhetlig. I dag använder de resurser skolan kan erbjuda samt har en budget på 100 pund om dagen (ca 1200 kr). De anser att om skolan är med och betalar för förändringar gör dem mer benägna att se till att de underhålls. New Caledonian Woodlands uppmuntrar

skolorna att arbeta aktivt med underhåll och kommer på återbesök för att se hur det går, men tar själva inget ansvar för skötseln.

De berättar att delar av deras verksamhet består utav företag som betalar dem för att de ska organisera en aktivitet som är positiv för samhället och miljön. Tanken är att det samtidigt fungerar som team-building, skötsel och anläggning på skolgårdar är en sådan aktivitet. Även om New Caledonian Woodlands är en organisation med miljöinriktning arbetar de ibland med företag som inte fokuserar på miljön. Något som kan verka motsägelsefullt men motiveras av att även om vissa företag de jobbar med inte är miljövänliga, så gör de något bra genom att volontärarbeta. New Caledonian Woodlands får dessutom möjlighet att påverka dem att tänka mer på hållbarhet.

Hickie är arkitektutbildad men är inte anställd som arkitekt av organisationen. Hon anser dock att det skulle vara bra om det var fler arkitekter involverade i skolgårdsutvecklingarna så att helhetsperspektivet blev bättre, särskilt om de blir involverade i större projekt.

Egna kommentarer

Att design/arkitektkompetens är en del i projekt där man utvecklar skolgårdar anses viktigt av Hill, Hickie och Legg. Skälet är risken för skolgårdar med utströdd prefabricerad utrustning i kontrast till en mer välplanerad och enhetlig design, framhåller de. Gray som inte är designer själv ser samma fördelar samt att kompetensen kan vara bra när man gör en ansökan om bidrag till skolgården. Hon påpekar däremot att extern kompetens inte bör tas med om det sker på allt för stor bekostnad av de fysiska förändringarna av gården. Som någon som själv har arkitektkompetens ser jag fördelarna med att det ingår i skolgårdsprojekt. Samtidigt saknas konkreta resultat om man har påbörjat ett projekt och pengarna inte räckte längre än till planeringen av utformningen.

När det gäller föräldradeltagande kanske Roberts kan lära sig av Grays idéer. En arbetsdagen under en helg, tydliga arbetsuppgifter i kombination den med en social aktivitet såsom grillning kan vara en lösning för att öka deltagandet.

⁸ Liz Knowles, Projektledare och Dawn Hickie, Projektassistent, New Caledonian Woodlands, Samtal 2013- 10-16

Tankar på vägen

Från samtalen tar jag främst med mig följande

- Svårt för oerfarna barn (och vuxna) att rita skalenligt i planperspektiv
- Barn som inte är så engagerade i början av ett projekt kan vara de mest entusiastiska i slutet
- Om man inte söker bidrag till ett projekt minskar risken för beroende av yttre resurser
- Att arbeta med en mycket liten budget kan göra projektet beroende av obetald arbetskraft
- Föräldrar kan hjälpa till med röjning och plantera med barnen
- Barnen får ibland inte använda hela skolgården för att rastvakterna är för få
- Några lärare använder gården i undervisningen
- Det kan finnas en rädsla för att barnen ska skada sig även om det inte hänt någon allvarlig olycka
- Det är inte bara de fysiska förändringarna som kostar, kulturförändringar kräver också en budget
- Svårt för skolorna att göra förändringar som höjdskillnader och sandytor utan stöd från t ex Grounds for Learning
- Att låta barnen vara med och söka bidrag ökar chansen att få pengar
- Om en eldsjäl lämnar skolan är det risk att skolgårdsprojekten stannar av
- Skolor som själva är med och betalar för en förändring är mer benägna att underhålla den

Praktiskt arbete

Lektioner och skötsel

Det praktiska arbetet

I det här kapitlet redovisas skolgårdsbaserade lektioner som planerades och genomfördes i samarbete med Pollinate Edinburgh, på Canal View Primary School. Lektionerna där lek med löst material, dekoration av ett staket och konstruerandet av en vägvisare med mera fokuserade på fysiska och kulturella förändringar som kan genomföras på en skolgård. Slutligen beskrivs en dag där organisationen New Caledonian Woodlands samlade volontärer och arbetade med den eftersatta skötseln av tidigare skolgårdsförändringar på Parsons Green Primary School.

Lektioner på Canal View Primary School

En av höstens första lektioner hade tema rönnbär. Volontärerna frågade barnen om de har sett vad som händer på träden. Svaret var att äpplena kommer och att vissa träd har fått bär. Katie Roberts, en av volontärerna, pratade om bär de känner till sedan tidigare, till exempel hagtorn och rönnbär. Sedan visades rönnbärskvistar och barnen fick veta vad de skulle göra under lektionen.

Alla gick ut på gården och barnen fick leta reda på rönnbärsträdet i fruktträdgården och sätta sig vid det. Det tog ett tag men de hittade till slut. Volontären Rhona Donaldson läste en berättelse hon skrivit. Den handlade om en flicka som gjorde ett rönnbärshalsband med sin mormor. Barnen var helt trollbundna och ingen avbröt berättandet. Efter sagostunden visades ett rönnbärshalsband

som förberetts innan lektionen. Alla barnen tilldelades nål och tråd samt säkerhetsinstruktioner för att kunna göra egna halsband. De gavs även blötlagda mungbönor så de kunde skapa variation i halsbanden. En pojkar som i vanliga fall ofta var stökig, enligt volontärer som varit där tidigare, var väldigt fokuserad. Han tog hem de bönor som blev över för att göra fler halsband och för att pröva att grodda dem.

Veckan därpå fick första gruppen elever skörda i trädgården. Bönorna blev väldigt populära på grund av att de var rosa, samt bytte färg till lila när de tillagades. Tidigare var det bara vita bönor i tomatssäden de flesta barnen hade erfarenhet av.

Nästa klass fick studera och luktade på rosmarin samt lavendel var efter de fick i uppgift att ställa sig vid en annan rosmarin- och lavendelbuske för att se om de hade lärt sig skillnaden. Efter skörden bakade de rosmarin "short bread" (skotsk mördegs-kaka) och kokade te på lavendel. Volontärerna gick genom vad som fanns i växtbäddarna i trädgården. Vad som fanns i varje växtbädd skrevs upp på tavlan inne i klassrummet samt på fyra papper, ett för varje bädd. Papprena lades på golvet och barnen fick testa att flytta runt dem, utan att det blev samma sak på samma ställe nästa år, tills de själva kom på att det blir enklast att rotera ett steg i samma riktning varje år. De ritade också bilder på hur bäddarna ser ut och hur de ville att de skulle se ut nästa år.

Under en kommande lektion grävdes hjärtformade jordgubbsbäddar i trädgården, något som barnen önskat sig när trädgården planerats. Jordgubbarna blev tyvärr bortklippta när gräset klipptes, ingen

tänkte på att be kommunen att försöka klippa runt de nya bäddarna. I en bädd som anlades intill stigen i trädgården planterades pumpaplantor men bara en av dem överlevde. För att ha en bättre ordning på vad som planterades, slogs en gammal träpersienn i sär och barnen fick göra etiketter av bitarna.

Jordgubbsplantering där plantorna blev bortklippta, Canal View Primary School

Barn på Canal View Primary School diskuterar växtföljd och planerar inför nästa odlingsäsong

Vägvisarens olika armar visat vägen till platser som var viktiga för barnen, Canal View Primary School

Vägvisaren tar form, Canal View Primary School

Treor dekorerar ett staket på skolgården med återvunnet material, Canal View Primary School

Under den första lektionen där fysiska förändringar av skolgården utfördes fick fem av eleverna i uppgift att göra en vägvisare. Idé förklarades och barnen fick frågas vad de tyckte var viktigt att visa vägen till. De föreslog "Nursery" (förskola), "Football Pitch" (fotbollsplan), "Orchard" (fruktträdgård), "W. Plaza" (torget i närliggande Wester Hails), "Woods" (skog) och "Warning itchybombs!" (varning för klibbomber dvs. nyponfrön som kliar vid hudkontakt). Barnen fick sedan måla skyltar, efter att vägvisaren är uppsatt ska deras lärare tillsammans med barnen mäta hur långt det är till de olika platserna och skriva dit avståndet. Tillsammans med volontären Zoe Smith, landskapsarkitektstudent, och Laura Davis, illustratör, genomfördes en lektion på en och en halv timme där ett staket smyckades med garn,

plastremсор från plastpåsar, en presenning och ett duschdraperi. Syftet var att använda återvunnet material för att göra ett av skolgårdens staket mer färgglatt. Materialet visades för eleverna och uppgiften förklarades. De delades upp i grupper med en vuxen var och fick bestämma tema. Ett tema som föreslogs var Canal View Primary och att utgå från skolans logotyp med en svan och kanalen på. Två grupper ville jobba med det temat, den ena med att göra vatten och en groda och den andra ville fokusera på svanar. Den tredje gruppen valde det egna temat "tartan" (skotskrutigt). Vi gick ut och varje grupp tilldelades en del av stängslet samt en påse med material utifrån önskemål om färg.

Vissa barn arbetade tillsammans, särskilt "tartan"-gruppen som gjorde den mest heltäckande designen. I andra grupper jobbade de ensamma eller i par. Några barn hade tydliga idéer och staketet fylldes snart av blommor, grodor, spindlar, fjärilar och hjärtan. Vissa tyckte det var svårt att koncentrera sig och sprang runt och lekte med materialet, men på ett kreativt sätt (några byggde en drake tillsammans). Att det var en ganska kall dag gjorde att barnen frös om de stod och vävde bilder i staketet för länge. De flesta verkade dock uppskatta övningen. Efter några månader togs dekorationen ned och återvanns ned innan plasten började släppa från staketet.

Svan och sol i återvunnet material, dekoration av staket på Canal View Primary School

*“Brandmännens brinnande hus”,
kojbygge med klass tre på
Canal View Primary School*

*Kojan “The Zoo”,
Canal View Primary School*

Under lektionen som fokuserade på löst material fick barnen bygga kojor. Först diskuterades kojor, vilka som byggt kojor tidigare och hur de hade sett ut. Flera av barnen hade byggt kojor inomhus och satt upp tält utomhus. Klassen delades därefter in i fyra grupper, varje grupp hade en volontär eller lärare som stöd, och gick till skogsdungen där materialet var utlagt. En annan klass hade tidigare burit dit materialet och räknat så att det blev lika mycket i varje hög. Materialet bestod av presenningar, duschdraperi, klädnypor, rep och trästörar. Barnen fick bygga kojor under ca 40 minuter innan det var dags att hälsa på i övriga grupperns kojor, leka en stund och sedan ta ner dem igen. Kojorna döptes till “brandmännen” (gruppens koja föreställde ett hus i lågor), “the blue shell” (det blå skalet), “the family tent” (familjetältet) och “the Zoo” (zoet), den sistnämnda inspirerad av volontären Zoe Smith.

Barnen valde inte själva grupper vilket gjorde att vissa hade svårt att samarbeta. Övningen visade sig däremot vara en bra samarbetsövning då det är svårt att bygga en koja själv. Vissa av eleverna nådde längre upp och andra var bättre på att knyta knutar etc. Flera grupper delade dessutom med sig av sitt material till de andra grupperna. Jag försökte att inte lägga mig i min grupps arbete i onödan för att se hur de själva löste uppgiften (de andra volontärerna var mer aktiva i själva konstruktionen). Resultatet var att kojorna blev en av de enklaste strukturerna, men med den mest utvecklade bakgrundshistorien (att det var ett brinnande hus som behövde räddas av brandmän). Det var också intressant att se hur barnen utforskade rumsligheter genom att knyta fast sin presenning på olika sätt, se hur vinden blåste upp den som ett segel, eller hur det blev när man stöttade den med långa pinnar.

Efter att kojorna byggts klart bjöd eleverna in de andra grupperna på besök, Canal View Primary

Trädklättring i skogen på Canal View Primary School

Barn som övar på att klättra utifrån sin egen förmåga, Canal View Primary School

Ört- och "ogrässspiralen" i trädgården på Canal View Primary School

Under en annan lektion fick åtta barn leka i skogsdungen, ett område de inte får vara i på rasten. De började med att bara springa runt och sedan leka en lek där man jagade varandra och bara var "trygg" om man lyckades krama ett träd innan man blev tagen. De tilläts även klättra i träd efter att blivit informerade om att man inte ska hjälpa någon upp för då kanske de inte kan ta sig ned själva, hur viktigt det är att aldrig tävla mot någon i att klättra högt och att man alltid ska flytta bara en hand eller fot i taget. Efter ett tag övade de flesta på att klättra i träd utifrån sin egen förmåga. Här fanns utrymme för att träna både koordination och berättarförmåga (en flicka satte sig på en stock och berättade en historia hon hittat på).

Något som jag inte ägnat en hel lektion till, men som är ett exempel på en fysisk förändring som genomfördes med barnen, är den örtspiral som anlades i trädgården. Först fästes ett snöre runt en pinne och barnen fick diskutera hur de kunde mäta upp de cirklar av jord som behövdes, ett sätt att lära eleverna vad diameter och radie är. En tid senare växte bland annat mynta i spiralen samt en hel del ogräs, men de flesta ätbart som till exempel svinmålla. Spiralen rensades och det som var ätbart togs till vara.

Ört- och "ogrässspiralen" efter skörd och nyplantering av fler örter, Canal View Primary School

Skolgårdsförändring med New Caledonian Woodlands

Under en dag arbetade en grupp volontärer, med underhållet av en skolgård, Parson Green Primary. Dagen anordnades av organisationen New Caledonian Woodlands. Igenväxta gångar rensades, en övervuxen salixtunnel beskars och giftiga och vassa växter togs bort från planteringarna, bland annat gullregn. Organisationens tanke var att skolan, elever och föräldrar själva ska kunna vidareutveckla samt sköta strukturerna efter att grundarbetet var genomfört. Bilderna till höger visar före och efterbilder på några av de åtgärder gruppen genomförde under dagen.

Övervuxen salixtunnel som skymmer några av skolans fönster, Parsons Green Primary School

Stig i början av rensning, Parsons Green Primary School

I slutet av dagen fanns en stor hög med borttagna kvistar och grenar från planteringar och träd, Parsons Green Primary School

Salixtunnel efter att den beskurits och flåtats, Parsons Green Primary School

Stigen efter rensning, Parsons Green Primary School

Egna kommentarer

Övningen där staketet på Canal View Primary smyckades planerades ursprungligen för en klass som var två år äldre. Skolan ändrade sig dock två dagar innan och vi blev hänvisade till en av de klasserna som Pollinate Edinburgh arbetar med varje vecka. Anledningen att Pollinate Edinburgh ville jobba med andra klasser än de vi brukade, var att det kan upplevas som orättvist att endast vissa barn får arbeta i trädgården och delta i utomhuslektionerna. På första rasten var det några äldre barn som ryckte loss delar av utsmyckningen av staketet trots att barnen som gjort dem försökte hindra dem. Kanske berodde det på avundsjuka.

Om det hade funnits mer tid hade barnen själva kunnat samla material att smycka staketet med. Då hade vi också kunnat passa på att diskutera återvinning. Som det nu var blev de i alla fall inspirerade till att göra mer pyssel med ”skräp”. Flera av dem ville ta hem plastremorna som blev över .

Överlag fungerade övningarna bra och att liknande projekt skulle kunna genomföras av skolan själv. De berörde dessutom ämnen som träslöjd, bild, teknik och matematik. Framförallt hade barnen kul och arbetade tillsammans på ett kreativt sätt. Det var synd att kojorna behövdes tas ned i slutet på lektionen, på grund av att en del av materialet var lånat. Annars hade barnen kunnat försätta bygga på dem under längre tid. Om barnen hade fått pröva idén med löst material själva utan att vuxna som hjälpte till hade resultatet säkert skilt sig och barnen hade lekt friare.

Det faktum att skolorna i Skottland själva måste underhålla skolgårdsförändringar de genomför kan vara avskräckande eller leda till att underhållet inte sköts. Ett exempel på det senare var den salixtunnel som vi beskar under dagen med New Caledonian Woodlands. Tunneln hade planterats av en lärare som sedan slutat och hade på grund av bristande skötsel växt sig så så hög och spretig att barnen inte tilläts använda den och ljusinsläppet till det närmaste klassrummet begränsades. Om skolan inte hade fått hjälp med att beskära den och forsla bort de överblivna grenarna hade det kunnat sluta i en ganska stor kostnad bara för att ta bort tunneln så att man kunde använda den delen av gården igen.

Tankar på vägen

- Att använda gården som läromedel kan inspirera barnen att fortsätta experimentera hemma
- Okunskap och brist på kommunikation med skötselansvariga kan leda till att en odling misslyckas
- Viktigt att planera projektet så det passar för åldersgruppen som ska delta
- Att bara göra projekt med vissa klasser kan ses som orättvist av övriga barn
- Att använda återvunnet material är miljövänligt och ett bra tillfälle att lära barnen om källsortering
- Trädgårdsarbete och matematik går att kombinera
- Skogen är en utmärkt plats för många typer av lek tex. trädklättring och berättelser
- När skolor förändrar sin gård bör de tänka på framtida underhåll och skötsel av förändringen
- Tidigare projekt som inte sköts kan leda till att skolgården förvärras istället för att förbättras

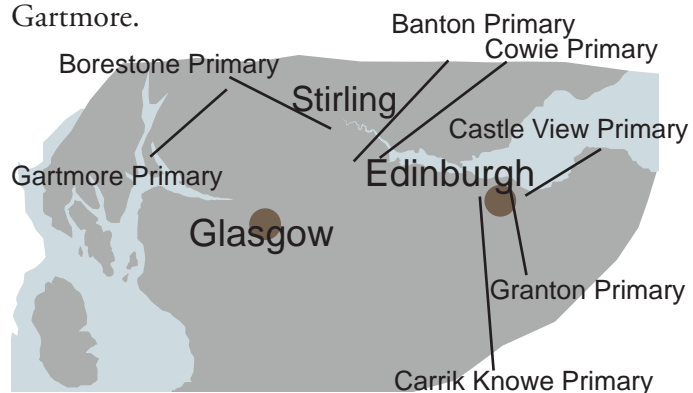

Studiebesök

Studiebesök och inventeringar av skolgårdar

Studiebesök

I det här kapitlet redovisas besök på sex skolor. Syftet var att se hur anläggandet av strukturer som sandytor och kullar kan påverka användandet av skolgården samt hur gårdar vars utformning är mer sparsam används. Banton Primary School, Cowie Primary School och Borstone Primary Schools skolgårdar sågs under en inspirationsresa Grounds for Learning ledde (2013-09-23). De tre skolorna har alla förändrat sina skolgårdar med deras hjälp. Ytterligare två skolgårdar besöktes tillsammans med Grounds for Learning landskapsarkitekt Russell Tod. Carrik Knowe Primary School besöktes två gånger dels innan den genomgått en förändring (2013-09-24) och senare i anläggningskedet (2013-11-19). Syftet med besöket var att se om att kullar, sand, tunnel och vatten stämde med projekteringen. På den andra skolan Castle View Primary School (2013-09-29) hade anläggningen inte påbörjats och landskapsarkitekten var där för att se om ändringar behövdes göras i ritningarna. Den sista skolan, Gartmore Primary School (2013-11-29) besöktes på grund av en spontan inbjudan från skolan efter att det framkommit att det var en landskapsarkitektstudent med ett intresse för skolgårdar på besök i byn Gartmore.

Studieresa med Grounds for Learning

Under största delen av dagen vräkte regnet ned, vilket inte är ovanligt i Skottland och vi fick tillfälle att se att skolgårdar kan användas även i dåligt väder. Banton Primary School var den första skola som besöktes, en liten skola med endast 39 elever. Här har en sandyta byggts och barnen var i full gång med att leka i den, samt leda vatten i olika rör från en kran lite längre bort. Barnen visade kojor som de byggt och deras förra rektor⁹, som var där och berättade om förändringarna, så att kojorna kan utvecklas i veckor. För att transportera löst material och varandra använde barnen små rullbrädor med fastknutna rep eller skottkärror. Ett uteklassrum som tidigare byggts användes däremot inte.

Under dagen besöktes även Cowie Primary School och Boreston Primary School. Cowie har en skolgård som inte är instängslad och används av allmänheten. Att bygga förråd där de kunde låsa in material på kvällstid, hade därför hög prioritet när skolgården gjordes om. Eleverna invigde den nya sandytan när vi var där och de äldre barnen tävlade i att hoppa från stenblocken som hade placerats i kanten av den. Andra förändringar som gjorts är en salixtunnel och olika träblock att klättra på. Överallt på skolgården satt små lappar uppsatta med förslag på hur man kunde använda material så som gatkritor, och regler för hur de fick användas. Förmaningar och uppmaningar är vanligt förekommande i de besökta skolorna. I den här skolan fanns bland annat två enorma uppklistrade ord i skolans matsal, ”honesty” och ”responsibility” (ärlighet och ansvar).

⁹ Louise Duncan, tidigare rektor, Banton Primary Samtal 2013-09-19

Barn som bygger ett "kanalsystem" i den nya sandytan på Banton Primary School

Löst material transporteras med hjälp av rullbrädor, Banton Primary School

Nedgrävda whiskytunnor på Borstone Primary School

Eldstad samt vertikal och horisontala stockar på Borstone Primary School

Uppmaning på väggen i Cowie Primary Schools matsal

På Borstone Primary School såg vi fler exempel på plattformar och pålar som är vanliga i Grounds for Learning's förslag. Här fanns också nedgrävda whiskytunnor, med några dräneringshål så vatten inte ska stå för länge i dem. Andra detaljer som tillförts gården var en lång kulle, en eldstad, ett stort trädäck, sandlåda och balansstockar. Några nedgrävda vertikala stockar, ungefär en meter höga, användes för att klättra på och barnen flyttade dit lösa träbitar för att få något att stå på och lättare ta sig upp. Skolan hade bänkar som fungerade som ett utomhusklassrum och de användes när vi var där (tillfälligt uppehållsväder). Det fanns ett skogsområde, men barnen tilläts inte leka där på rasterna. Till skillnad från de andra skolorna vi besökt under dagen var de här eleverna oftast inomhus när det regnade. Personalen på Grounds for Learning passade därför på att upplysa dem om att de andra skolorna lät sina elever vara ute i regnet och att det gick bra.

Skolgårdsinventering med Grounds for Learning

Under en dag inventerades tre skolgårdar tillsammans med Russell Tod, landskapsarkitekt på Grounds for Learning. Först ut var Carrick Knowe Primary School, en skola med ca 380 elever samt ytterligare 120 elever i den angränsande förskolan (Carrick Knowe Primary, 2013). Det första jag möttes av var en skylt med texten "Carrick Knowe Primary is a growing school" (Carrick Knowe är en växande skola) och sedan upptogs resten av skylten av matbutiksdjan Morrisons logga. Detta är något som förekommer på fler skolor och är ett av kraven skolan måste uppfylla för att få pengar till odlingsprojekt från företaget. Skolan hade en växtbädd för varje årskurs i anslutning till ett enklare växthus, ett med plastduk istället för glas.

Skolgården har ganska bra grundförutsättningar för att utvecklas och användas då det finns en stor gräsyta och två skogsdungar. De flesta av träden som stod i anslutning till asfaltsytorna såg däremot ut att fara illa, antagligen på grund av kompaktering av jorden runt om samt hårdgjorda ytor som hindrar vattentillförseln. Grounds for Learning's plan för skolgården innefattar en sandyta, kulle och högt gräs för att skapa en mer dynamisk topografi. Ground for Learning's planerar även att sätta upp klätterrep i skogen för att tillföra fler lekmöjligheter där. Det finns idag ingen sandyta på skolgården. Delar av gräsmattan där gräset nöts bort såg dock ut att ha en liknade funktion, det syntes att barnen har varit där och grävt.

Barn utan sandtor kan hitta andra ställen att gräva, i det här fallet gräsmattan på Carrik Knowe Primay School

Uppradade odlingslådor och ett växthus, Carrik Knowe Primary

Reklam skolan måste sätta upp efter att de fått bidrag till odling, Carrik Knowe Primay School

Sittmöbel i form av en stor kotte i trä, trädgården Carrik Knowe Primary

Det jag fann mest inspirerande med skolgården var en liten inhägnad trädgård, mosaikplattor samt en stor variation av egenritade hoppagar. Skolan hade förutom växtbäddarna vid växthuset ett antal upphöjda planteringsbäddar av vilka de flesta inte används. I trädgården hade man däremot odlat (även om ogräsrensningen inte fungerat) och här fanns vackra sittmöbler i trä som inspirerats av naturmotiv, kotte och ekollon bland annat. Utanför trädgården stod några färgglada svampar i trä. Mosaikplattorna var en del av plattbeläggning och en trevlig färgklick i en markyta som annars var väldigt grå. Asfaltsytona vittnade om barnens kreativitet och här fanns en uppsjö av hoppagar ritade med gatkrita. Intressant var att barnen ofta hade utgått från de permanenta målade spelen på asfalten och sedan fyllt i dem och byggt vidare på dem bland annat genom att skriva i siffrorna en gång till.

Den andra skolgården vi besökte var Granton Primary School en skola med 316 elever (Edinburgh school guide, 2013). Samma dag som vi besökte skolan för att inventera var några av våra kollegor där för att introducera skolan i användandet av löst material. Skolgården bestod till största delen av en stor "asfaltsöken". Förskolans gård var en instänglad fyrkant mitt på den stora gården och här finns löst material, odling och möjlighet till vattenlek. Den största delen av skolgården verkade inte användas och ett nytt klassrum har byggts i mitten av en stor yta vilket skapar restytor runt omkring. På gården fanns två mindre skogsdungar och två av träden i utkanten av den en används som målstolpar av barn som spelade fotboll. Skolan hade viss prefabricerad lekutrustning som verkade användas och en klättervägg som inte användes, vilket kan

bero på att greppen satt långt isär. Det fanns också en platsbyggd båt där masten utgörs av en flaggstång.

Båten är något Grounds for Learning ville spara om det går och bygga en sandyta runt. Man planerar också en kulle med ett stort betongrör igenom som då blir en tunnel. Deras förslag rör endast en del av skolgården av ekonomiska skäl och kommer därför vara lite som en ö i asfalten bredvid förskolegården. Skolan har en skylt där det står att de är en odlingskola men odlingen verkar främst bestå av två igenväxta växtbäddar.

Den sista skolan för dagen var Castle View Primary School, en skola med 187 elever (Edinburgh school guide 2013). Skolan är den enda av de skolor som Grounds for Learning arbetar med som har en privat hyresvärd, en så kallad ppp-school. Nyligen upptäcktes att en skogsdunge som stått orörd i över tio år faktiskt är en del av skolgården. Vi var där efter skoldagens slut, så vi fick tyvärr inte möjlighet att se hur barnen använde gården. Några pojkar som fortfarande var kvar spelade dock fotboll och två bänkar fick fungera som målstolpar. På frågan om varför de inte spelade på den nya konstgräsplanen svarar de att konstgräset kändes blött.

Skolgården har idag höjdskillnader och en ganska lång backe, men det fanns varken sandyta eller lekutrustning. Grounds for Learning's förslag består, förutom en sandyta bredvid backen, av trästrukturer som barnen kan klättra och öva balans på. Under inventeringen upptäckte vi att marken där en vattenränna var planerad lutade åt motsatt håll. För att leda vatten till den framtida sandlådan behövs det därför en pump. Skolan har en inhägnad trädgård

där man bland annat odlar växter i nedgrävda bildäck. Det syns att mycket arbete har lagts ned på trädgården, men flera av växtbäddarna är igenväxta och komposteringen ser inte ut att fungera.

Pojkar som spelar fotboll på en asfaltsyta nedanför en dyr konstgräsplan, Castle View Primary School

Träd används som målstolpar under en fotbollsmatch, Granton Primary School

En stor asfaltsyta med ett träskepp på, Granton Primary School

Ett till besök på Carrick Know Primary School gjordes efter att anläggningen hade påbörjats. Rektorn var då inte nöjd med att kullarna var små, men massorna som grävts ut när man anlade sandytan räckte inte till att göra dem större. Den betongtunnel som var tänkt att gå igenom en av kullarna var lagd för högt och behöver flyttas för att gräset på den och runt om inte ska nötas bort och bli lerigt. Eftersom mycket av det Grounds for Learning gör är oprövat behöver det ofta revideras på plats då det är svårt att förutse hur det kommer att fungera. Anläggarna själva var skeptiska och tyckte att landskapsarkitekten Russell Tod ritat ett "teletubbies-landskap". Jag följde även med Tod när två färdigställda gårdar slutinspekterades av kommunen. Även om gårdarna är uppskattade av eleverna, finns det fortfarande frågetecken kring nya moment och en skepsis från kommuntjänstemän när det gäller balansstockar, sandytor och liknade. Vissa saker används inte heller som det förutspåts att de skulle göra. På en av gårdarna cyklar barnen över de nya kullarna, något som inte behöver vara fel i sig men som har till följd att gräs inte kan etablera sig och jorden förblir synlig.

Byskolan Gartmore Primary School

Gartmore Primary School är den minsta skolan jag har besökt och här går det endast 12 elever från årskurs ett till sju, fyra till tolv år. Skolan är omgärdad av asfalt, men barnen har också tillgång till "the field" (fältet) som ligger på andra sidan kyrkogården intill. Jag fick en guidad tur av Helen Webster¹⁰ som är skolsekreterare. Hon visade bland annat skolans damm som de ofta använder i undervisningen.

¹⁰ Helen Webster, Skolsekreterare, Gartmore Primary, Samtal 2011-11-27

Dammen är ganska stor och djup och omges därför av ett staket. Skolan planterade äppelträd år 2000 och har nyligen kompletterat dem med fler fruktträd från Grounds for Learning (men de har inte gjort något större projekt på skolan). Här odlades också örter och blommor, i bildäck både på fältet och på asfaltsytan. På fältet fanns en labyrint uppbyggd av jord och flera salixstrukturer, något barnen hade varit med och byggt. Barnen har också varit delaktiga i att tillsammans med en träsnidare karva ut en delfin av en trästock, men den var nu så eroderad av väder och ålder att det inte gick att se länge.

Volontärer från en lokal hortikulturutbildning för handikappade, samt organisationen Conservation Volunteers, har hjälp till att sköta häckar och förbättra stigar och den förra rektorn kommer en gång i veckan till skolan och odlar med barnen. På fältet finns också en hinderbana, som enligt Webster används flitigt, en stenpulpt där barnen kan rita av utsikten med gatukriter samt ett litet uteklassrum med bänkar och en "sagoberättarstol".

Barnen tilläts dock inte vara på fältet när det var dåligt väder eftersom föräldrar klagat på att de blev smutsiga, de får då bara vara på asfalten. Barnen fick inte heller leka med pinnar eller liknande löst material, eftersom det fanns risk för att de kunde göra illa varandra. Skolan odlar idag i gamla däck, vilket kanske inte är helt bra med tanke på eventuella giftiga ämnen de kan läcka (Naturskyddsföreningen, 2013, s. 12), men de kommer snart att bygga riktiga växtbäddar. De ville gärna kompostera, men hindrades av en granne som var rädd för att det skulle locka dit råttor.

Sandyta, kullar och tunnel anläggs på Carrick Knowe Primary, "Teletubbies-landskap" enligt anläggarna

Sagoberättarstol i ett uteklassrum på Gartmore Primay School

*Stig anlagt av en lokal hortikulturgrupp,
Gartmore Primay School*

Egna kommentarer

Jag fick se flera positiva skolgårdsförändringar under studiebesöken. Framst hur roligt barnen verkade ha när de fick tillgång till hela skolgården, löst material samt sand och vatten. Eftersom många förändringar är nya är det dock svårt att veta om de kommer att vara lika intressanta och utmanande i längden.

På skolor som inte gjorts om, såg man ändå en vilja från barnen att förändra. Gropar grävdes i gräsmattor och asfalten dekorerades med gatkritor. Att odlingen inte fungerade på de flesta av skolorna vittnade de tomma eller ogräsfyllda växtbäddarna om. Som blivande landskapsarkitekt var det givande att se hur det kan se ut när en skolgårdsdesign går från papper till praktik och hur användningen sedan kan skilja sig från vad som var tänkt.

Det var också intressant att se hur katalogsbeställda uteklassrum och konstgräsplaner, som är dyrare än landskapsförändringar i form av vegetation, sand, vatten etc. inte användes av barnen i lika stor utsträckning. Något som kan tyda på att dessa förändringar borde ha en större del i relation till den prefabricerade utrustningen än vad som är vanligt förekommande när man anlägger en skolgård.

*Stenpulpet där barnen kan rita av landskapet med
gatkrita, Gartmore Primay School*

Tankar på vägen

- En skolgård måste fungera i alla väder
- Om barn tillåts kan de bygga vidare på kojor i veckor
- Landskapsförändringar som sand och vatten kan användas i lek mer än prefabricerad utrustning
- Bidrag kräver ofta en motprestation, t ex företagets logga på skolan
- Många skolor har växtbäddar som inte används
- Barn är kreativa och förändrar sin omgivning om de får chansen
- Det är inte säkert att barnen kommer att använda gården på det sätt arkitekten tänkt sig
- En skolgård kan uppfattas annorlunda av personal och elever när de ser planen jämfört med det slutliga anlagda resultatet

A small, stylized illustration of a person with short brown hair, wearing a dark suit and a white shirt, walking from left to right. The person is positioned above the word "om" in the main title.

Processen att göra om en skolgård

Frågeställningar att diskutera innan ett skolgårdsprojekt

Processen att göra om en skolgård

Här redovisas och diskuteras frågeställningar som kan vara bra att ställa sig innan man påbörjar ett skolgårdsprojekt. De har vuxit fram som ett resultat av arbetet på föregående sidor samt tidigare erfarenheter. Frågeställningarna är generella och kan användas av skolor i Skottland. I det här arbetet utvärderas fallstudien utifrån dessa samt gestaltningsinriktningen.

Inventering och idéfas

Den första frågan man bör ställa sig är vad som finns idag och vad som behövs. Börja med att göra en lista med skolgårdens fördelar och nackdelar. Saknas det sandytor, kullar, gungor eller andra större element? Då kanske fokus ska ligga på att få till en förändring som kräver större resurser och professionella anläggare. Om skolgården har en bra grundstruktur är det däremot dags att börja fundera på projekt som kan förbättra den ytterligare!

Är syftet att göra något som man kan ha nytta av i undervisningen, något barnen kan leka med på rasten, eller både och? Vilka ämnen och kunskapsområden kan man ta med i projektet?

Är förändringen tänkt att vara tillfällig eller finnas på gården under en längre tid? Att ha en idé om detta från början är bra när man väljer teknik, och material. Om man till exempel gör en dekoration som ska sitta uppe ett tag är det bra att välja material som tål väder och vind.

Kan projektet anknyta till årstider, teman man arbetar med på skolan, eller en högtid som firas i landet, eller i ett annat land (Olsson 2002, s.59)? En eldstad kan till exempel användas till att fira midvintern, men även användas under resten av året till att laga mat på eller berätta historier vid.

Resurser och medverkande

Om pengar inte finns avsatta för skolgårdsprojekt i skolans budget kan det vara aktuellt att leta efter sponsorer. Går det att söka pengar från stiftelser, företag eller delta i något större projekt? Företag kan kräva en motprestation i form av att deras logotyp syns i skolsammanhang¹¹. Att dekorera staket med gammal plast, cd-skivor, korkar och liknande samtidigt som man diskuterar återvinning med barnen är ett billigt och miljövänligt exempel. Även gratis material är dock något som kostar tid att samla ihop. Om barn involveras i att samla in delar av material utanför skoltid kan det bli ett tillfälle att diskutera återvinning i även i hemmet.

Behövs det kompetens utifrån för att genomföra projektet? Om man till exempel ska fläta en salixstruktur och inte har gjort det förut kan det vara bra att bjuda in någon som kan. Arkitektkompetens är något som kan behövas om man tänker genomföra en större förändring men om det är ett litet projekt kanske hela budgeten bör läggas på material¹².

¹¹ Se bild, s. 42.

¹² Se samtal med Heather Gray, s.24

I vissa fall kan det löna sig att satsa på extra utbildning för personalen¹³. Om man tänker genomföra ett projekt flera gånger kan det vara bättre att någon i personalen har den kunskap som krävs, än att betala för en utomstående person upprepade gånger. Det kan också handla om att man har infört ett nytt element på skolan, lek med löst material eller liknande, och behöver ha en workshop/diskussion för att personalen ska känna sig trygg i att hantera det nya inslagen.

Om projektet kräver extra resurser i form av personer kan man arbeta med volontärer, till exempel från en kolonilottsforening, välgörenhetsorganisation eller föräldrar. Var tydlig med vad man tänker sig att de ska göra och hur samarbetet ska se ut. Volontärer arbetar gratis, men bidrar med sin tid och erfarenhet. Vissa föräldrar kan till exempel vilja lägga ned mycket tid och en del mindre. Hur hittar man en lösning så att det känns rättvist? Om man till exempel förväntar sig att föräldrarna eller andra volontärer ska vara med och vattna odlingar på sommaren måste det diskuteras och planeras i tid.

Kommer volontärerna arbeta ihop med eleverna? Volontärerna är inte anställda av skolan och har inte nödvändigtvis tidigare erfarenhet av att arbeta med barn. Det är därför viktigt att det alltid är en lärare eller annan personal närvarande under lektionen.

Hur delaktiga kommer eleverna att vara? Eleverna kan delta i hela processen, idéframtagandet, genomförandet och slutligen användandet. Något man däremot bör se upp med är att ge falska förhoppningar eller göra så att vissa barn känner

¹³ Se samtal med Rebecca Annand, s.23

sig uteslutna. Var tydlig med vilka möjligheter som finns och vad projektet kan förväntas resultera i. Vissa projekt lämpar sig bäst för barn med en viss nivå på handkoordination och fokuseringsförmåga, något som kan ligga på olika nivå även hos barn i samma klass. Välj projekt där alla barn kan delta utifrån sin förmåga¹⁴. Om projekt genomförs med endast vissa klasser kan det upplevas som orättvist av de elever som inte är med. Det är något som går att lösa genom att man har projekt över klassgränserna där eleverna antingen arbetar tillsammans eller står för olika delar. Om man odlar kan en lösning vara att samma årskurs odlar varje år och på så sätt får alla odla någon gång under sin skoltid (Åkerblom 2003, s.97)

Användning och hållbarhet

Om man genomför en större fysisk förändring på skolgården, en träkoja, inför lek med löst material eller liknande bör en riskbedömning göras (*Play area action plan* 2011, s.15). I bedömningen tar man upp fördelarna med förändringen och eventuella risker. Överväger fördelarna? Vad kan man göra för att minska riskerna? Att ha gamla trädstammar på en skolgård ökar eventuellt risken att barnen klättrar och faller, men möjligheten att träna koordination och balans gör att den risken kanske är värd att ta. Risken att stockarna skulle rulla och klämma ett barn kan däremot bedömas vara oacceptabel och därför ser man till att säkra stockarna ordentligt i marken.

Det kan lätt att fokusera på genomförandet av ett projekt och glömma att det man byggt upp måste skötas om. Om ett företag har varit sponsor kanske de endast vill bekosta själva förändringen¹⁵. Viktigt är därför att ha skötseln i åtanke redan från början, när man gör sin budget och planerar vem som kommer att ha ansvar för vad och eventuella kostnader förutom tiden.

Hur länge tänker man sig att strukturen ska finnas på skolgården? Hur mycket skötsel behövs och vem/vilka ska stå för den? Kommer det att vara en kostnad att ta bort strukturen när den har tjänat sitt syfte?¹⁶ Om det är någon annan än de som genomför projektet som kommer att stå för skötseln, till exempel kommunen eller vaktmästaren, är det bra att ha en dialog innan projektet startar¹⁷. Det är viktigt att skriva en skötselplan där det framgår vad som förväntas göras, av vem och när.

¹⁴ Att barn i samma ålder kan ha olika bra handkoordination och fokuseringsförmåga blev tydligt under lektionen där elever på Canal View Primary dekorerade ett staket, s. 34.

¹⁵ Heather Gray, Projektledare, Grounds for Learning, Samtal 2013-10-01

¹⁶ I exemplet på s.37 står hur det kan gå om en salixtunnel inte sköts.

¹⁷ Pollinate Edinburgh kommunicerade inte med kommunen som klippte gräset vilket resulterade att jordgubbsplantor blev bortklippta, s.33

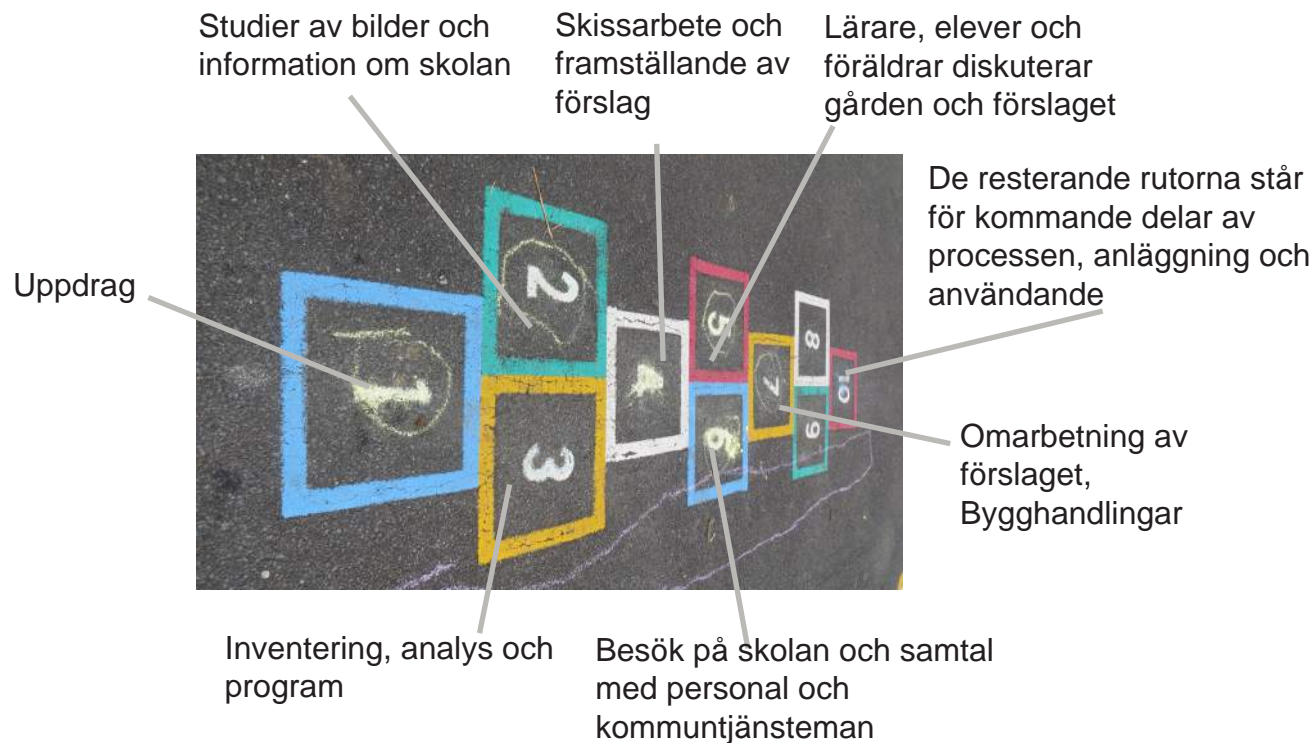
Fallstudie

Utveckling av Beattock Primary Schools skolgård

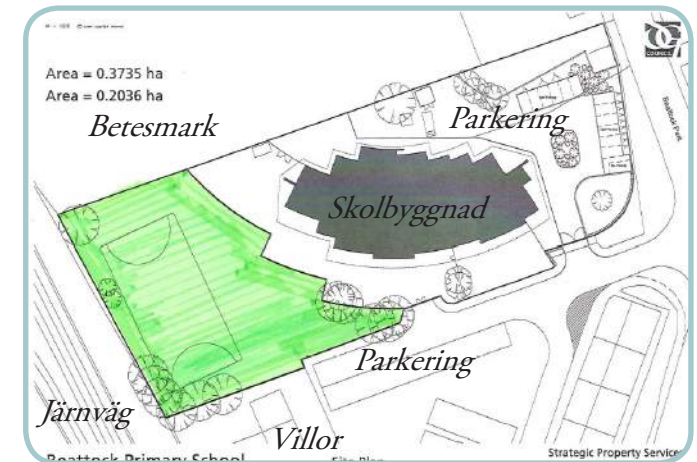
Fallstudie, uppdrag Beattock

I det här kapitlet redovisas en fallstudie som gjordes för att testa kunskaper från samtal, praktiskt arbete och studiebesök. Fallstudien består av ett gestaltningsförslag för Beattock Primary Schools skolgård. Först utvecklades ett koncept som visades för skola, kommun, elever och föräldrar. Sedan omarbetades konceptet till en gestaltningsförslag, bygghandlingar och ett mer detaljerat växtförslag.

I mars 2014 fick jag i uppdrag i av Grounds for Learning att göra ett gestaltningsförslag till Beattock Primary School, en skola med 45 elever belägen i södra Skottland. Den gamla skolan har rivits och på dess plats står nu en ny skola som belönats med ett designpris för de stora ljusa klassrummen och sin multi-funktionssal (Beattock, 2014). Skolgården gjordes däremot inte om. Gården består idag utav en asfaltsyta och en större, delvis mycket fuktig gräsyta med träd och en liten planteringsyta.

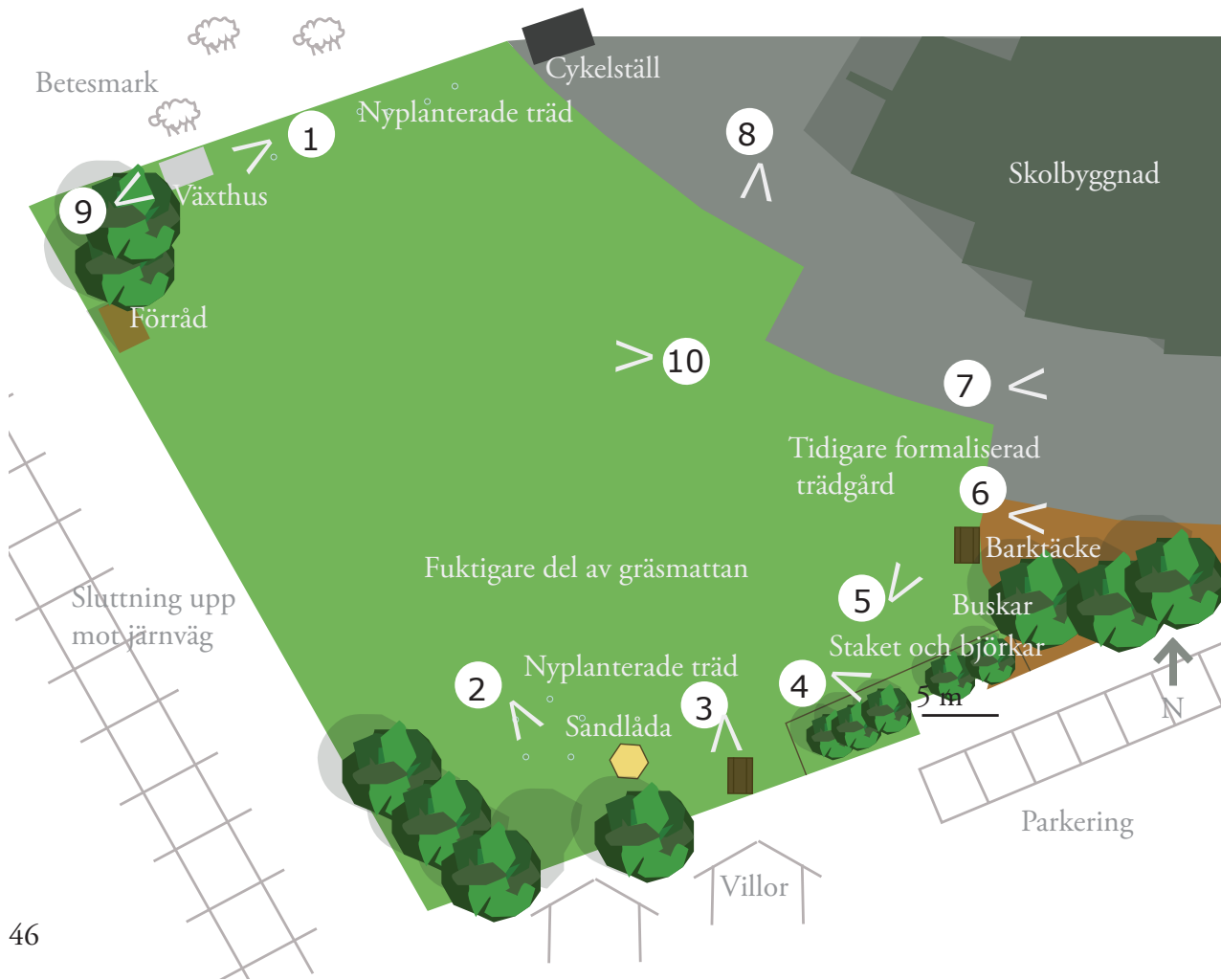
Fallstudieprocessen

Plan över skolområdet. Skolan är så nybyggd att den ännu inte går att se på satellit- eller kartbilder.

Inventering

Den första inventeringen gjorde jag utan att besöka platsen då Grounds for Learnings landskapsarkitekt, Russell Tod, redan varit där och nästa besök var planerat senare i processen. Till hjälp var planen på föregående sida, fotografier samt samtal med Tod. Jag såg inte platsen med egna ögon förrän konceptet redovisats, dock innan omarbetning och bygghandling.

Fotografier från mitt besök på Beattock Primay School (24-04-14)

SWOT

En SWOT- analys används som ett verktyg för att innan designarbetet påbörjas notera platsens styrkor, svagheter, möjligheter och hot (Boverket 2006, s.44).

Växthus och en vattentank, en av styrkorna på Beattock Primary Schools skolgård (nummer 9 på föregående sida)

Några av träderna på gården (tåg passerar i bakgrunden)

Styrkor

- Skolgården har en relativt stor yta per elev
- På gården finns en stor gräsyta och flera större träd
- Det finns ett växthus byggt av plastflaskor och en vattentank

Möjligheter

- Förändra gräsytan så att vätan kan användas till något positivt, till exempel en Bog Garden (våtbädd)
- Variera topografin, texturer och material. Skapa rum för kojbygge, bollspel, undervisning, odling m m
- Införa löst material

Svagheter

- Barnen tillåts i nuläget inte leka på gräsmattan utan måste hålla sig på asfalten
- Bänkar och andra strukturer är slitna eller trasiga
- Det finns inga större nivåskillnader
- Gräsmattan sluttar lätt och är fuktig (en anledning till att barnen inte får leka där)
- Det finns inga odlingsytor

Hot

- Att barnen inte får använda hela ytan efter att den gjorts om, på grund av brist på rastvakter
- Att vattenomledningen inte fungerar och skapar nya problemområden så som för djupt vatten, knott, blött gräs etc.

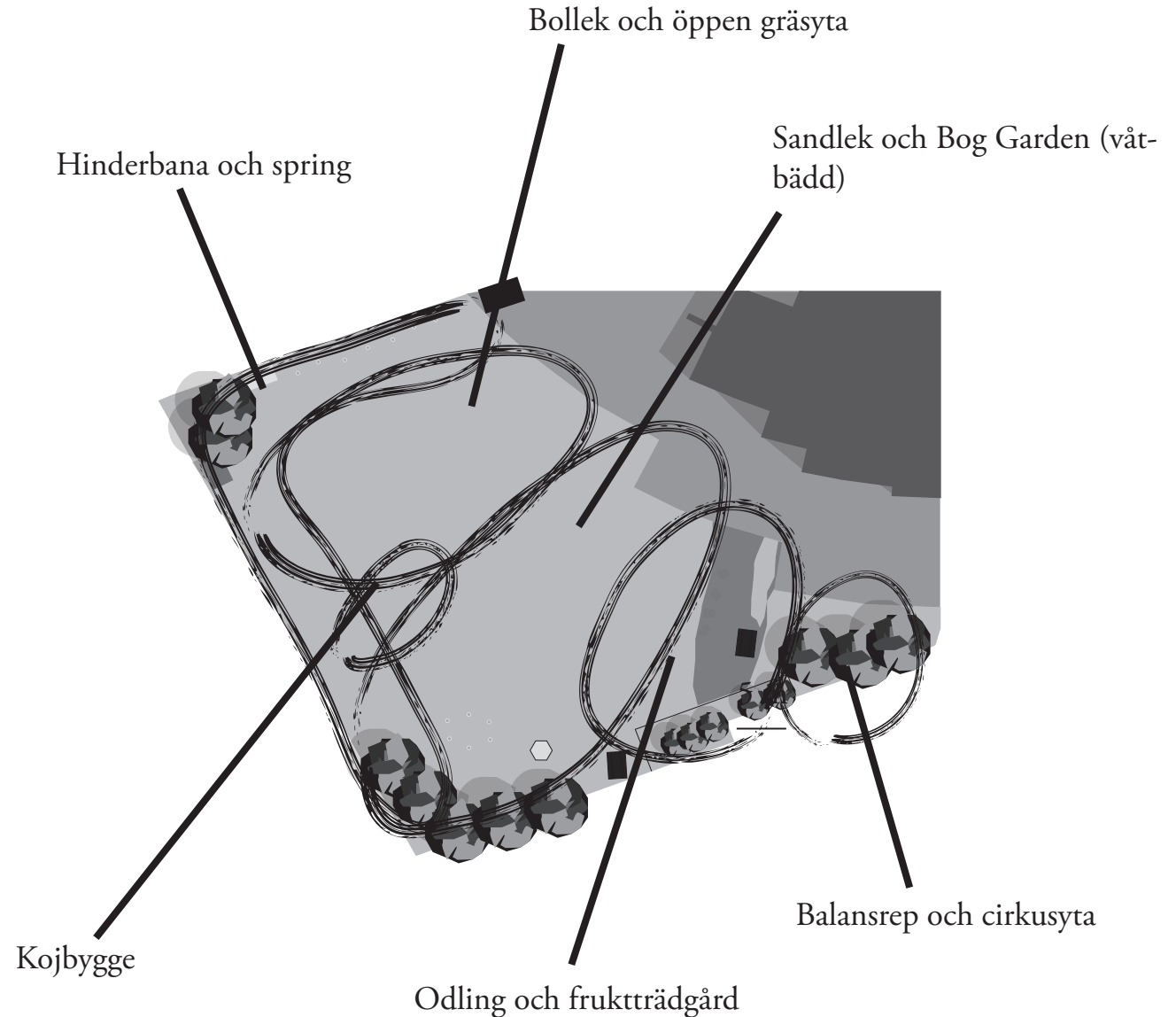

Del av den stora gräsytan (nummer 10 på föregående sida)

Gestaltningssinriktning

Gestaltningssförslaget till Beattock Primary Schools skolgård utgår ifrån följande gestaltningssinriktning.

- Att det på skolan finns en dynamisk, varierad grundstruktur med höjdskillnader, olika typer av material och vegetation
- Att barnen tillåts utnyttja hela gårdens yta på rasterna
- Att gården kan användas i undervisningen, det vill säga att det finns strukturer som kan användas som pedagogiska hjälpmedel
- Att gården innehåller element som inte har bestämda användningsområden utan kan vara utgångspunkter för en mängd olika lekar
- Att inget på gården är farligt, men att risk för skrubbsår och mindre olyckor inte hindrar gården från att vara en utmanande miljö där barnen kan lära sig hantera risker
- Att det lämnas plats för framtida projekt så att skolgården kan fortsätta att förändras

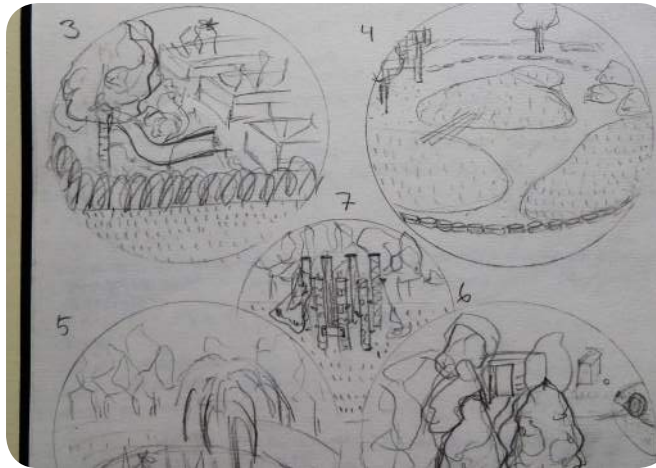

En tidig dispositionsskiss från början av skissarbetet

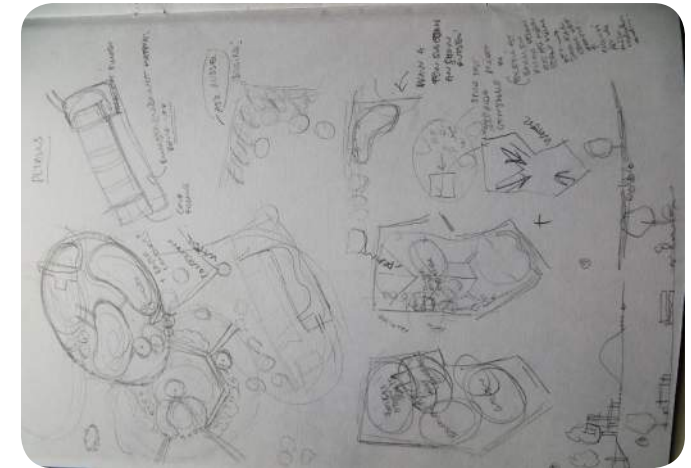
Skissprocessen

Under skissarbetet skissade jag både för hand och i datorn. Ofta blev det en blandning där jag använde programmet Autocad för att se storlek och yta men blyertspennan för att snabbt kunna testa olika idéer på ett friare sätt. Med jämna mellanrum diskuterade jag mina skisser med Grounds for Learnings landskapsarkitekt för att inte fastna i ett spår. Jag kom ganska snabbt fram till vilka element jag ville använda mig av. Mycket av tiden ägnades sedan till att få ett flöde i designen.

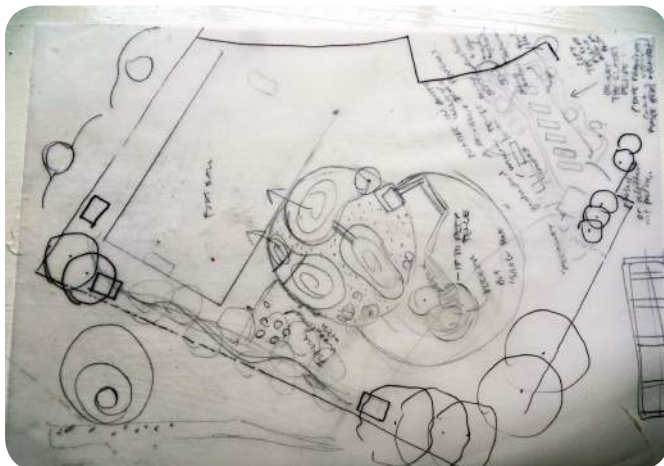
I bilaga 1 visas första förslaget, konceptet, på skolgårdsutformning som skickades till skolan (obs. A3).

Vyskisser för att kunna tänka mig in i hur mina idéer skulle se ut på plats

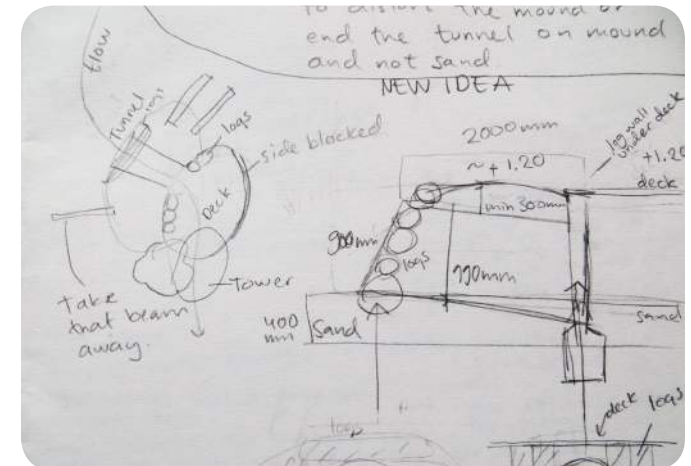
Skisser på olika delar av av gården samt utformningen av dräneringssystem.

Tidig skiss där elementen jag vill använda finns med men inte är genomarbetade

Parallellt skissande förhand och i Autocad, på bilden syns en utskrift med skisspapper ovanpå

Mer precisa detaljskisser där jag funderar på fallhöjder och dimensioner

Skolgårdsbesök och återkoppling

Efter att det första förslaget, konceptet, lämnats in visade kommunen det för skolan och föräldrarna under ett föräldramöte. Vid ett senare möte på skolan (2014-04-24) diskuterades ändringar av förslaget med rektorn Mrs Wigglesworth, Russell Tod och Mrs Ray. Mrs Ray var den som ansvarade för skolgårdar på kommunen.

Mrs Wigglesworth är relativt ny som rektor och har höga ambitioner för skolgården men kände inte till hur den har använts tidigare. Att barnen inte har varit tillåtna att vara på gräset var något hon visste. Växthuset på skolan används inte men skolan har en kolonilott utanför sin mark som några lärare har nyttjat i undervisningen. Wigglesworth ser gärna att det förkommer odlingsmöjligheter på själva skolgården också.

Något de har börjat jobba med på skolan är inställningen till lek. Tidigare hade en rastvakt skrivit upp barnen i en bok som hade två kolumner, en för de "bra"-barnen och en för de "dåliga". Något som enligt Wigglesworth är opedagogiskt och kan hindra barnen från att leka fritt av rädsla för att hamna i boken som dåliga barn.

Kommunens representant Mrs Ray var den som visade konceptet för föräldrarna och frågade barnen hur de ville utforma gården. Eftersom detta gjordes efter att koncept var färdigt var det tydligt att hon försökt att leda in eleverna och föräldrarna på ett spår som liknade det som redan var föreslaget. Det föräldrarna föreslog var inte alltför annorlunda. Föräldrarna och lärarna hade efter att de fått se kon-

ceptet hållit med om det mesta, men önskat att blindgången från tunneln togs bort då man inte kunde se in i den och att den öppna gräsytan lämnades lite större. Men barnen ville väldigt gärna ha ett pariserhjul på gården. Skolan hade tidigare låtit elever arbeta med förslag till skolgård, men det var så pass länge sedan att inga av dem gick kvar på skolan.

Skolan har inga volontärer så Mrs Wigglesworth vill ha en skolgård som kan användas och skötas av personal och elever. Både Wigglesworth och Ray var dock positivt inställda till att barnen kan vara med och planera inköp av träd och växter samt plantera dem. Detta kan bidra till att barnen känner sig mer delaktiga i utformningen. Om lokala arter (skotska) väljs är det dessutom något som kan användas i undervisning, nu och i framtiden.

I bilaga 2 visas en sammanfattning av förändringarna jag gjorde och några detaljer från bygghandlingarna (dessa visas inte i sin helhet då de tillhör Grounds for Learning, även om de är framställda av mig).

Mrs. Ray och Russel Tod diskuterar skolgården, i förgrunden syns resterna av en tidigare formaliserad trädgård

Utvärdering av fallstudien

I skrivande stund är ombyggnationen av skolgården inte färdig därför utvärderas inte hela processen eller hur användningen av gården kommer att utvecklas. Utvärderingen utgår från *Processen att göra om en skolgård* samt *Gestaltningssinriktningen*

Inventering och idé. Målet för skolan är att få en intressantare skolgård, särskilt då en ny skolbyggnad hade uppförts. Önskade förändringar var att göra något åt den del av gräsytan som var blöt samt att plantera fler träd för att skymma den järnväg som ligger strax utanför staketet. Underförstått var också att man önskade något i stil med de skolgårdar Grounds for Learning har designat tidigare.

Specifika önskemål om element som kan användas i utomhusundervisning framfördes inte, men det ingår i Grounds for Learning's syfte. Organisationen har även i uppdrag av staten att skapa nya inspirerande skolgårdsexempel.

Fokus lades på att skapa en intressant topografi och införa grundläggande element som vatten och sand och att få till stånd strukturer där barnen kan klättra, springa och gömma sig. Framförallt att skapa en gård eleverna kan bygga vidare på, antingen under en rast med hjälp av löst material eller som ett större projekt med lärare eller föräldrar. Att lämna plats till framtida projekt var också viktigt.

Som designer försöker jag tänka på att skolgården ska kunna användas hela året om och vara intressant

oavsett om det är soligt eller har regnat en längre period. En "Bog Garden" eller våtbädd var lösning på för att ta tillvara den varierande fuktigheten samt locka djurliv till gården. Att välja växter som blommor, ger frukt eller grönskar under olika månader och helst under terminstid var också viktigt. En stor fördel med klimatet i Skottland är att det går att odla året om.

Resurser och medverkande. Förändringen av skolgården bekostas av kommunen, skolan och Grounds for Learning, som i sin tur får statligt bidrag. Även om de genom detta har ganska mycket resurser räcker det inte till allt jag hade velat se. Gungor är ett exempel som fick bantas bort.

När det gäller resurser utifrån var jag en del av den kompetens som tagits in. Eftersom det rörde sig om en så pass stor förändring, var det nödvändigt att vända sig till en organisation som kan ansvara för planerandet och genomförandet.

Vissa av förändringarna kommer att kräva att personalen utbildas. Grounds for Learning håller alltid en workshop i hur man använder löst material innan det införs på en skola. De balansrep (slackline) jag har förslagit kommer också att introduceras av en cirkusworkshopgrupp för att öka säkerheten och optimera användningen.

Eftersom jag inte hade möjlighet att besöka skolan innan första förslaget visste jag inte vad de hade för resurser i form av volontärer. Under det första besöket berättade rektorn att det inte finns några andra volontärer än föräldrar på skolan. Att Grounds for Learning delvis består av volontärer gör att de

indirekt får tillgång till dessa och en möjlighet att genomföra fler förändringar än vad som annars skulle vara ekonomiskt möjligt.

Jag känner inte till hur stort föräldraengagemanget på Beattock Primary School är, men vet att de diskuterat förslaget och gården på ett möte. Överlag var de positiva till förslaget även om en del av tunneln fick tas bort av säkerhetsskäl. Något jag misstänkte skulle hända när jag först ritade dit den. Det var en positiv överraskning att de inte var oroliga över resten av designen, som är lite utmanande i och med att den innehåller vatten.

Eleverna tilläts inte vara med i designprocessen. Istället tillfrågades de endast när förslaget lämnats till skolan innan föräldramötet. Som tur var var mycket de önskade redan med, förutom ett stort pariserhjul som stod först på önskelistan. Ett exempel på hur det tyvärr kan gå till i det riktiga arbetslivet. I konceptet ingick att barnen själva skulle få vara med och välja ut träd och sedan plantera dem för att få känna sig mer delaktiga. Tanken är att de kan göra ett projekt om lokala arter, vilka växter som är fina att titta på, lockar till sig grodor, fåglar, fjärilar eller har bär och frukt som människor vill äta etc. På det sättet kan de känna att de är delaktiga och gården används i ett pedagogiskt syfte redan när den anläggs. Eftersom det kan finnas risk för att ett sådant projekt drar ut på tiden eller inte blir av föreslogs att delar av vegetationen planteras samtidigt som resten av gården anläggs.

Användning och hållbarhet. Grounds for Learning följer de säkerhetsnormer som finns men försöker samtidigt att uppmuntra till att barn tar acceptabla risker. Varje skola de arbetar med gör därför sin egen riskbedömning/plan. Att de har en kontinuerlig dialog med och även utbildar skolpersonal i skötsel som en obligatorisk del i processen underlättar också.

I Skottland har man inte lika stora årstidsväxlingar som i Sverige. Kullarna kommer troligen inte användas till pulkaåkning på vintern och gräsytor måste utformas för att kunna användas året om. I vissa fall kanske man helt enkelt måste acceptera att vissa ytor, till exempel kullarna, kommer att sakna gräs på sina ställen. Ground for Learning har alltid en dialog med skolan under designprocessen, så att de förstår att t ex en sandyta kommer att kräva underhåll. Eftersom man inte kan kräva att befintlig personal ska få allt för många extrasysslor har jag försökt att välja lättskötta alternativ där det är möjligt. Våtbädden får vara lite vildvuxen och gräset på kullarna behöver inte klippas (då kan de dessutom vara lite högre). Planteringsbädden fylls till en början med barkmull och används till lek tills viljan och resurserna till att driva ett odlingsprojekt finns. Då kan den helt eller delvis fyllas med jord. Bäddarna jag designat delas upp i olika stora ytor med hjälp av flyttbara avgränsningsplankor. Att det runt planteringsbädden är bark som marktäckare gör att det blir mindre lera och eller gräs som måste klippas. Förhoppningsvis förhindrar det också att ogräsmedel sprejas i närheten av barnens grönsaksodlingar.

Gestaltningssinriktning. Skolgården kommer att ha en varierad grundstruktur då den innehåller höjdskillnader i form av kullar stenar och plattformar, varierande material som sand, bark, gräs, trä och vatten samt olika typer av vegetation.

Flera element har ingen fast lekfunktion samt kan förändras. Till exempel pålar som kan användas som en grund till framtida strukturer. Även öppna ytor har lämnats som kan användas till framtida projekt.

All gestaltning följer rådande säkerhetsnormer samtidigt som det finns utmaningar i form av bland annat klättring och balans för barn i olika stadier. Om gården är utformad på ett sätt som leder till att barnen nyttjar hela gården samt om den kommer att användas i undervisning återstår att se.

Diskussion

Tänkar kring arbetet och processen

Diskussion

I det avslutande kapitlet förs en diskussion kring arbetet med återkoppling till frågeställningarna samt reflektioner över arbetsprocessen.

De ursprungliga huvudfrågorna:

- *Hur kan man åstadkomma en skolgårdsutveckling med hjälp av lärare, elever, föräldrar och volontärer?*
- *Vad kan en landskapsarkitekt bidra med i denna typ av skolgårdsutveckling?*

Arbetet har visat att det finns flera sätt en skolgård kan förändras med hjälp av barn och vuxna, utan att det krävs några större resurser. För att detta ska fungera krävs det däremot bra förutsättningar och resurser i form av kunskapsstöd och material för lärare så de inte får/tar på sig för stort ansvar och måste ikläda sig för många roller. Där kan landskapsarkitekter vara viktiga, inte bara i rollen som gestaltare, utan som stöd och metodutvecklare för att skolgårdsutvecklingar ska kunna gå smidigare. Ett första steg kan vara att landskapsarkitekten tillsammans med lärare identifierar om skolgården behöver göras om i grunden eller om den är på en nivå där lokala resurser räcker för att göra förändringar.

Om barn har tillgång till en skolgård och vilket skick den är i kan variera. Det beror på orsaker som plats, historia och engagemang från lärare och föräldrar. Andra förutsättningar kanske skulle råda om det fanns ett större lagstadgat kommunalt eller statligt

ansvar. En lagstiftning eller policy som förtydligade vemns ansvar det är att se till att alla elever har tillgång till en utemiljö av hög kvalitet, samt att en budget till skötsel och förändringar finns. Då kanske lärare kan lägga mer tid på utomhusundervisning samt andra skolprojekt förlagda utomhus. Lagändringar är en process som kan ta lång tid. Att nu skapa inspirerande skolgårdsexempel att visa på trots att förutsättningarna inte är optimala kan vara en fördel när man diskuterar vad som är en bra skolgård och hur den kan användas. Att fler i personalen är engagerade och har rätt kompetens kan vara nyckeln till att skapa hållbara projekt som inte står och faller med enstaka eldsjälar, något som det kanske skulle kunna läggas större vikt vid redan under lärarutbildningen.

Volontärer som komplement till lärarna kan för en skola innebära att barnen får delta i utomhusprojekt de annars inte hade haft möjlighet till. Att hantera stora barngrupper och se till att eleverna lär sig något kräver dock både erfarenhet, planering och kunskap. Lärare studerar trots allt i flera år och gör praktik innan de börjar arbeta. Att jobba med en barngrupp som man inte känner sedan tidigare kan vara ytterligare en utmaning. Att lägga ned tid på planering är viktigt för att lektionen/projektet ska bli bra¹⁸. Att som volontär avsätta den tiden kan vara svårt.

Att volontärerna (ändå) väljer att vara med i skolarbetet kan bero på att det är personer som brinner för att göra skillnad, samt att arbetet ofta är både roligt och lärorikt.

¹⁸ Lektionerna där staketet dekorerades se s.29 förbereddes till exempel i större grad än andra tidigare lektioner som ofta planerades tidigare samma dag. Den lektionen flöt också på bättre och färre problem uppstod än under de mer oplanerade lektionerna.

Volontärbetet ses även som en erfarenhet som kan komma till nytta när man söker betalda jobb. Intressant är att flera av de jag kommit i kontakt med under arbetets gång och som får betalt för sitt arbete (landskapsarkitekter, lärare och projektledare) också lägger ned obetald tid utöver sina betalda timmar.¹⁹

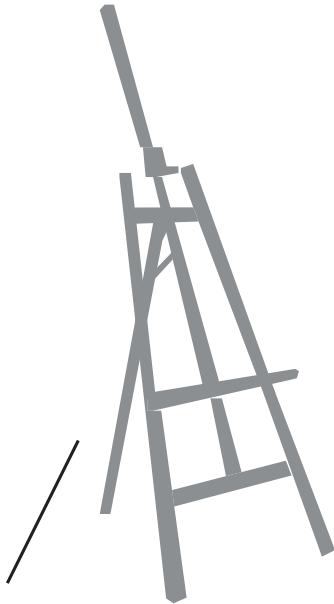
Förberedelse och införskaffande av material är en stor del av lektionen, något som också måste tas med när tidsåtgången uppskattas.

Faran med att erbjuda en tjänst gratis är att det kan minska chansen att sälja samma tjänst i framtiden, eftersom det har skapat en förväntan om att den inte ska kosta. Risken finns också att arbetet eller volontärerna inte tas lika seriöst som något skolan betalat för. Detta trots att volontärerna indirekt betalar för det de gör genom att avsätta sin tid och kompetens. Jag uppfattar det som något vanligare med ”frivilliga” volontärer i Skottland än i Sverige. Gratisarbetet börjar dock att ifrågasättas där som här arbetslöshetsersättning.

¹⁹ Bland annat Heather Gray, Projektledare på Grounds for Learning, Samtal 2013-10-01 och Dawn Hickie, Projektassistent, Samtal 2013-10-16

Skolgården är som en tavla

I rollen som landskapsarkitekt kan mycket av fokus ligga på själva duken. Arkitekten är den som ser till att grundstrukturerna designas och anläggs på ett sätt som är säkert och funktionellt. Något som varit återkommande i arbete är att arkitekten som den som står för helhetssyn, designkunskap, vana av att utgå från den fysiska miljön samt väga ihop elever och lärare och elevers behov. Det kan också innebära att vara ett stöd och bollplank när skolan ska genomföra stora eller små förändringar av sin gård. Samtidigt kan skolor själva vara kapabla att genomföra mindre projekt (färgtuberna i liknelsen) utan att en arkitekt involveras.

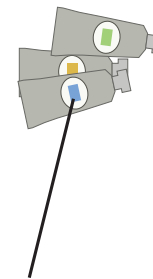
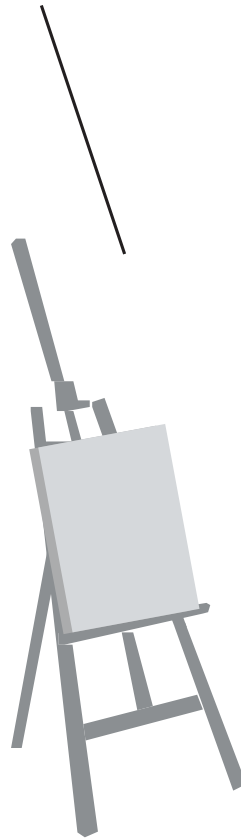

Staffli = Själva fastigheten

Utrymme för att bygga en gård.
Fastighetsägare och kommun ser till att det finns i anknötning till varje skola.

Duken = Grundstrukturen

Kullar, sandyta och andra strukturer som kräver arkitektkompetens och professionella anläggare. Helst anläggs grundstrukturen innan skolan öppnar så att barnen har en gård att leka på direkt. Om det är en befintlig skola vars gård skall rustas kan elever och lärare delta i processen.

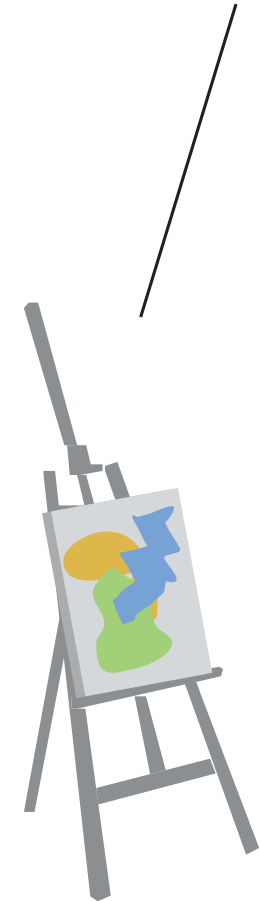

Färgtuber = Mindre projekt

Mindre projekt som planeras, genomförs och sköts av skolan eller i samarbete med fastighetsägaren. Lärarna står för planeringen och pedagogiken. Fastighetsägaren, kommunen eller skolan för budgeten och föräldrar/volontärer för ytterligare resurser.

Tavlan = Skolgården

Gården behöver aldrig bli helt färdig. Delar sköts, ersätts och läggs till. En process där elever och lärare ständigt kan vara delaktiga i att utforska gården samt skapa nya lager och meningar.

En liknelse som visar hur processen skulle kunna gå till

Eftersom del av fokuset i det här arbetet ligger på volontärer kan det ses som något som ofta förekommer i skotska skolor, vilket inte är fallet.

Att som landskapsarkitekt vara volontär och besöka skolor kan innebära flera fördelar. Kunskapen om hur skolor kan fungera gör att jag kommer att nytta av i framtida projekt. En exempel är att inte rekommendera stora odlingsytor. Förvisso behövs en viss storlek för att eleverna inte ska får slut på arbetsuppgifter, samt ur produktionssynpunkt. Men på de flesta skolor jag besökt har odlingsytorna tyvärr inte skötts. Om lärare hade kunskap om odling och om föräldrar/andra volontärer hjälper till med bevattningen är det säkert möjligt att sköta en större yta, men det är premisser som kan vara svåra att uppnå. För att få det att fungera bör skolans bemanningsstruktur kanske ses över och en trädgårdsmästare anställas²⁰.

Efter att ha inspirerats av Grounds for Learning's arbete och finns en risk för att själv fokusera på stora sandytor, löst material och vattenlek. Samtidigt är sand, pinnar, kottar etc är element som barn alltid har lekt med. Vad passar dessutom bättre än att utnyttja tillgången på vatten i ett land där det regnar jämt? Att designa skolgårdar som är relativt lika, kan däremot vara ett problem om de är tänkta att inspirera andra. Risken är att fantasin stannar vid endast en viss typ av idéer. Men så länge gården till stor del är en grund som barnen själva kan förändra varje rast, eller över längre tid tillsammans med personalen, är det nog inget att oro sig för.

När det gäller säkerhet är jag däremot kluven. Som landskapsarkitekt har jag åsikten att det är acceptabelt att barnen slår sig ibland, då fördelarna med en utmanande gård överväger. Att vara den i personalen som berättar för föräldrarna att deras barn har skadat sig, när du var ansvarig för dem, är inte lika lätt. Då är det viktigt att man har skola och riskbedömningsdokument i ryggen.

Skandinaviskt perspektiv och kulturkrockar

Det är svårt att veta vad som är kulturskillnader och inte. Vissa skillnader är uppenbara, som till exempel att eleverna i Skottland till skillnad från i Sverige har skoluniform, bara får skollunch om föräldrarna är låginkomsttagare, och att de aldrig skulle komma på tanken att tilltala en lärare med förnamn. Eftersom min erfarenhet av svenska skolor främst grundar sig på min egen skolgång under 90-talet samt de två åren jag jobbade extra på förskolor runt om i Uppsala, har jag inte kunskap nog att göra en grundlig jämförelse. Efter att ha pratat med Marina Queiroz, grundare av matparken i Uppsala, Lena Jungmark på Gröna skolgårdar i Malmö samt Gittan Mattson, miljösamordnare på Falu kommun, har jag fått en viss inblick i några svenska skolgårdsprojekt. Den problematik de beskrev stämmer med det den jag upplevt i Skottland. Gittan Mattson har inventerat skolgårdar i Falu kommun och kommit fram till att barnen ofta inte får använda hela skolgården och att gungor tagits bort med hänvisning till risker²¹. Marina Queiroz är en av initiativtagarna till

Matparken, som är en ideell förening samt en plats där stadsbor kan odla tillsammans. Queiroz drev tidigare ett projekt i matparken där skolbarn fick komma och odla, men projektet lades ned när bidraget upphörde och nya ansökningar inte resulterade i mer bidrag. I dagsläget finns det ingen som vill driva projektet vidare på ideell basis eller försöka få andra bidrag²². Lena Jungmark är landskapsarkitekt med ett förflutet i Malmöprojektet Gröna skolgårdar. Det var en kommundriven organisation och de skolor vars gårdar gjordes om fick höjda hyror för att på så sätt betala för anläggningskostnader och skötsel²³. Det är något som skiljer sig från Grounds for Learning's upplägg där skolpersonalen måste ta mer ansvar för skötseln.

Arbetsgång- och metodreflektion

Arbetsgången i det här arbetet har varit lite speciell, då engagemanget i ett skolgårdsprojekt, Pollinate Edinburgh på Canal View Primary School, började innan beslutet att skriva examensarbete inom samma ämne. Efter beslutet att skriva om skolgårdsutveckling började jag med att läsa litteratur inom området. Jag kontaktade organisationer i närheten av Edinburgh i Skottland där jag bodde, för att fråga om jag kunde volontärarbete med dem. Avsikten var att studera deras organisation samt intervjua personal. Under större delen av arbetet läste jag litteratur, skrev, skissade, samtalade och volontärarbetade parallellt.

²⁰ En strategi som beskrivs av Åkerblom i *Trädgård i skola - skola i trädgården* (2003, s.97)

²¹ Gittan Mattson, Projektledare, Skolgårdskartläggning 2012-2014, Samtal 2013-12-16

²² Marina Queiroz, Landskapsarkitekt och grundare av Matparken, Mailkonversation 2013-10-09

²³ Lena Jungmark, Landskapsarkitekt, Gröna skolgårdar, mailkonversation 2013-10-13

Att få en anledning till samtal med intressanta personer har definitivt varit något av det bästa med att skriva det här arbetet. Ett av samtalen varade i nästan två timmar, det med Katie Roberts, och hade nästan optimala förhållande. En lugn miljö, inspelningsutrustning och en person gärna svarade utförligt på frågor. Mindre optimalt var när jag intervjuade vaktmästaren Jim Muar. Halva intervjun utfördes samtidigt som vi delade ut mjölk till eleverna. Jag var dessutom först lite tveksam till om jag skulle klara av att intervjua honom, eftersom han talar en så bred skotska. Efter att ha erkänt tillkortakommandet när det gäller östkustskotska erbjöd Muar sig att försöka tala tydligt och långsamt och det slutade med att samtalet gick bra. Under samtalet med honom upplevde jag dock hur lätt det är att ställa ledande frågor och få någon att säga det man vill att de ska säga, istället för vad de faktiskt anser. Vissa frågor kan dessutom vara socialt svåra att svara ärligt på. När jag frågade skolpersonalen vad de tyckte om Pollinate Edinburgh kan de ha låtit bli att kritisera, eftersom jag själv är med i den gruppen.

Att skicka frågor över mail har sina fördelar eftersom intervjuobjekten själva kan svara när de har tid, men samtidigt går man miste om nyanser, följdfrågor och förklaringar. En nackdel är att tid "stjäls" från personer som ofta var väldigt upptagna. Med tanke på att arbetet skrivs på svenska kommer de inte heller att få någon annan återkoppling än den engelska sammanfattningen. Eftersom att ha varit i kontakt med så pass många personer kunde jag däremot ge något tillbaka genom att tipsa dem om varandra och på det sättet vidga deras nätverk. Många var även intresserade av hur man ser på skolgårdar från ett skandinaviskt perspektiv. Även om det inte går att

kan stå för ett officiellt perspektiv löstes det genom att redogöra för den svenska skolgårdsdebatten samt svenska exempel på skolgårdar.

Under studiebesöken fick jag se hur det kan fungera i praktiken samt vilken stor skillnad en skolgårdsförändring kan göra. Även om Grounds for Learning stod för urvalet av skolor blev det en variation med både stora och små skolor samt skolor från rikare och fattigare områden. Trots att volontärarbetet tog mycket tid i anspråk var det något som belönades med en verklig inblick i organisationernas arbete. De nya perspektiven och erfarenheterna kommer med största sannolikhet att vara användbara i mitt kommande yrkesliv.

Följande två frågeställningar är förslag på fortsatt forskning:

- Vilka varianter av volontärbaserade skolsamarbeten det finns och bidrar det till att odling och andra skolgårdsprojekt kan bedrivas kontinuerligt?
- Kommunalt och statligt ansvar för skolgårdar, kontra ansvar som läggs på skolan och föräldrar?

Till sist

Skolgården på Beattock Primary School anlades utifrån min gestaltning. Som avslutning väljer jag att visa följande bild från en annan skolgård jag besökte. En uppmaning jag verkligen håller med om, särskilt när det gäller skolgårdsprojekt.

Ge aldrig upp, uppmuntra andra och gör ditt bästa!

Källor

Material jag använt mig av

Källförteckning

Boldemann, Cecilia (2013). <http://www.socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/1038/836> [Hämtad 2013-10-21]

Boverket (2006). *Lär känna din ort! – metoder att analysera orter och stadsdelar*, http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2006/lar_kanna_din_ort.pdf [Hämtad 2013-12-14]

Boverket (2014). *Vägledning om barns och ungas utemiljö*, <http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/uppdrag/barns-och-ungas-utemiljo/> [Hämtad 2014-12-28]

Beattock Primary School (2014). <http://www.dumgal.gov.uk/index.aspx?articleid=1462&contactid=4201> [Hämtad 2014-04-17]

Carrick Knowe Primary School (2013). *About our school*. <http://www.carrickknowe.edin.sch.uk/> [Hämtad 2013-11-06]

Williams, Dilafruz; Dixon, Scott (27-02-2013). *Impact of Garden-Based Learning on Academic Outcomes in Schools: Synthesis of Research Between 1990 and 2010*, Review of Educational Research 2013 83:211, <http://rer.aera.net>

Edinburgh school guide (2013). *Castle View*. <http://www.schoolguideedinburgh.co.uk/schools/castleview-primary/> [Hämtad 2013-11-07]

Edinburgh school guide (2013). *Granton Primary*. <http://www.schoolguideedinburgh.co.uk/schools/granton-primary/> [Hämtad 2013-11-06]

Fjørtoft, Ingunn (2001). *The Natural Environment as a Playground for Children: The Impact of Outdoor Play Activities in Pre-Primary School Children*, Early Childhood Education Journal Vol 29 No 2.

Faskunger, Johan (2013). *Fysisk aktivitet och folkhälsa*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Fröst, Peter (2004). *Designdialoger i tidiga skeden: arbetssätt och verktyg för kundengagerad arbetsplatsutformning*. Diss. Göteborg : Chalmers tekniska högskola, 2004.

Gutteridge, Sue; Legg, Judi (2013). *This place is like a buildingsite!*. North Lanakshire Council [i samarbete med] PLAYLINK.

Grahn, Patrik (red.) (1997). *Ute på dagis: hur använder barn daghemsgården? : utformningen av daghemsgården och dess betydelse för lek, motorik och koncentrationsförmåga*. Alnarp: MOVIUM.

Grounds for Learning (2013). *About GfL*. <http://www.ltl.org.uk/scotland/about.php> [Hämtad 2013-11-04]

Hammerman, Donald R, Hammerman, William M & Hammerman, Elizabeth L (2001). *Teaching in the outdoors*. 5. ed. Danville, Ill.: Interstate Publishers.

Jansson, Märit; Gunnarsson, Allan; Mårtensson, Fredrika; Andersson, Sarah (2014). *Children's perspective on vegetation establishment: Implications for school ground greening*. Urban forestry & Urban Greening 13.

Lundgren, Jan (1969-08-22). *Trista skolgårdar blir gladare för två milj*. Expressen.

Learning through Landscapes, LtL (2013). *The good school playground guide*, (Broschyr).

Lenninger, Anna (2008). *Barns plats i staden*, Alnarp: Movium, http://www.movium.slu.se/system/files/news/7920/files/barns_plats_i_staden.pdf [Hämtad 2014-10-21]

Lenninger, Anna (2013). *Konventionen om barnets rättigheter*, Råmanus.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (2011). Stockholm: Skolverket Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>

Martin ströps-av sin hjälm (2011-06-07). Aftonbladet, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article13135501.ab> [Hämtad 2011-11-13]

Mårtensson Fredrika; Jansson, Märit (2014). *Skolgårdsförgröning på lekens villkor*, Movium fakta 3.

Naturskyddsföreningen (2013). *Handledning till inventeringsmallen projekt Operation Giftfria Förskolor*, <http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/kampanjmaterial/Handledning-till-inventering-giftfri-forskola.pdf> [Hämtad 2015-05-18]

New Caledonian Woodlands (2013). *About us*. <http://www.newcaledonianwoodlands.org/about/index.php> [Hämtad 2013-11-03]

Nilsson, Nic (2003). *Barnperspektiv på planeringen*. Version 1 Karlstad: IPA - Barns rätt till lek.

Norén-Björn, Eva; Andersson, Inger; Mårtensson, Fredrika (1993). *Uteboken*. 1. uppl. Stockholm: Liber utbildning.

Olsson, Titti (1995). *Skolgården: det gränslösa uterummet*. 1. uppl. Stockholm: Liber utbildning i samarbete med Världsnaturfonden (WWF).

Olsson, Titti (2002). *Skolgården som klassrum: året runt på Coombes School*. 1. uppl. Stockholm: Runa.

Paget, Susan (2008). *Aspekter på landskapsarkitektens yrkesroll- med utgångspunkt i skolgårdsutveckling*. Lic.-avh. Ultuna: Sveriges lantbruksuniversitet.

Paget, Susan (1983). *"Man lär genom att göra": en handbok för den som ska planera en skolgårdsupprustning*. Uppsala: Matell arkitekter AB.

Play area action plan (2011). *Play area action plan- draft report for public consultation*, (report no PS/11/11-12/SfC), Edinburgh the city of Edinburgh council, opublicerad.

Pollinate Edinburgh (2013). *About*. <http://pollinatedinburgh.wordpress.com/about/> [Hämtad 2013-11-09]

Sandseter Hansen; Ellen Beate (2011). *Children's Risky Play from an Evolutionary Perspective: The Anti-Phobic Effects of Thrilling Experiences*, Evolutionary Psychology www.epjournal.net – 2011. 9(2): 257-284.

Skollag (2010:800). http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/?bet=2010:800 [Hämtad 2014-10-21]

Spiegel, Bernard (2012). *Play provision inspections: flaws and errors*. PLAYLINK, <http://www.playlink.org/pubs/PlayInspectionV9Article19.11.pdf> [Hämtad 2013-11-13]

Titman, Wendy (1994). *Special places ; special people: the hidden curriculum of school grounds*. Godalming, Surrey: World wide fund for nature/Learning through landscapes.

Unicef (2013). *Barnkonventionen*, <http://unicef.se/barnkonventionen> [Hämtad 2013-12-13]

Utomhuspedagogik i förskola och förskoleklass (2005). Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Wannerskog, Anna Sofia; Berge, Joel (2012). *Vår skolgård!: arkitekturpedagogik som metod för att göra elever delaktiga i en designprocess*. (Examensarbete) Göteborg: Chalmers tekniska högskola.

Widell, Jenny (2013-05-21). *Utbildningsministern kräver bättre skolgårdar*. <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/ostnytt/ministern-kraver-battre-utemiljo> Hämtat 2013-11-11)

Åkerblom, Petter (2000). *Risk för lek*. Gröna fakta 4 årg. 2000 Alnarp: MOVIMUM.

Åkerblom, Petter (1990). *Skolträdgårdens ABC*. Stockholm: LT [i samarbete med] MOVIMUM.

Åkerblom, Petter (2003). *Trädgård i skolan - skola i trädgården: om skolträdgårdens funktion och betydelse i ett plats- och lärandeperspektiv*. Lic.-avh. Alnarp : Sveriges lantbruksuniv. Tillgänglig på Internet: <http://epsilon.slu.se/9962274.pdf>

Bilaga 1

Koncept skolgård, Beattock Primary School

Konzept
obs. A3

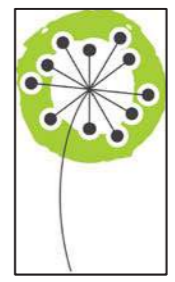
Client:
Dumfries and Galloway Council

Job: Beattock Primary School
Title: Concept plan

Drawing No. 989-03-C-101		Rev. No.	Date	Amendments	Initials	
Job Log. 989-001					Made	Chk.
Scale: NTS	Date: 20-03-14					
Drawn	SB					
Checked	RT					
Approved	AM					

These drawings have been produced by Grounds for Learning who hold the copyright. Unauthorised reproduction of part or all of these drawings infringes copyright and may lead to prosecution or civil proceedings.

Photo source: Gounds for Learning

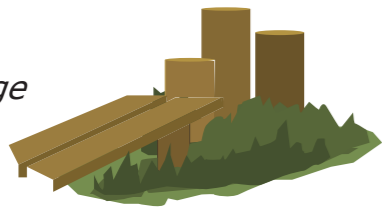

Grounds for Learning
c/o KSB
1st Floor Strathallan House
Castle Business Park
Stirling
FK9 4TZ

Tel. 01786 477190
Web. www.gfl.org.uk/scotland

Stepping stones

Foot bridge

The foot bridges and stepping stones in the bog garden connects different parts of the school ground and makes it possible to move around when it's damp. The decks in the bog garden and the tables in the garden can be used as a base for outdoor learning.

Slack rope

A slack rope is tied on to existing trees as a complement to the balance beams in the sandpit and stepping stones in the bog garden. This offers an opportunity to further develop balance- and cooperation skills.

1. Activity lawn

- Ball sports (trees can be used as football goals), games, performance, loose material, 700 m² (30x15m between goal posts)

2. Sandpit

- Sand and water play, loose material, balance beams, dens, mounds, climbing stones, poles, tunnel

3. Bog garden

- Decks, water, damp, native plants, frogs, stepping stones, foot bridge, teaching, play

4. Adventure paths and poles

- Movement, scramble frame, tires, den making, loose material, new trees towards railway, climbing rocks, mounds

5. Garden and orchard

- Fruit trees, benches, teaching, garden projects, cold frame, compost, planter, berry bushes, path, part of fence removed, flower tires, garden shed, loose material store

Scramble frame /Den

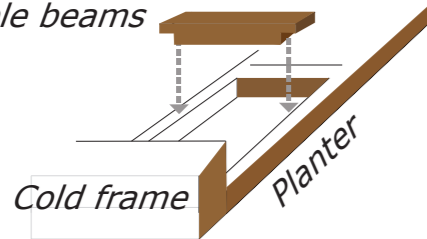
Scramble frame and tires are part of an Adventure path around the edge of the grounds. The structures can be used as part of loose material play and den making.

Climbing boulders

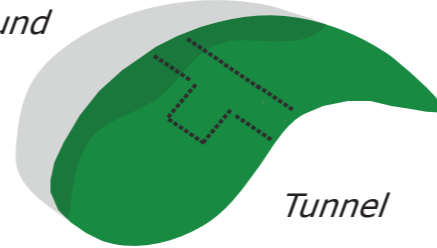
Climbing boulders and a mound also belong to the Adventure path. A smaller set of boulders are placed in the sandpit. New trees are planted, mostly on the side of the grounds facing the railway.

Movable beams

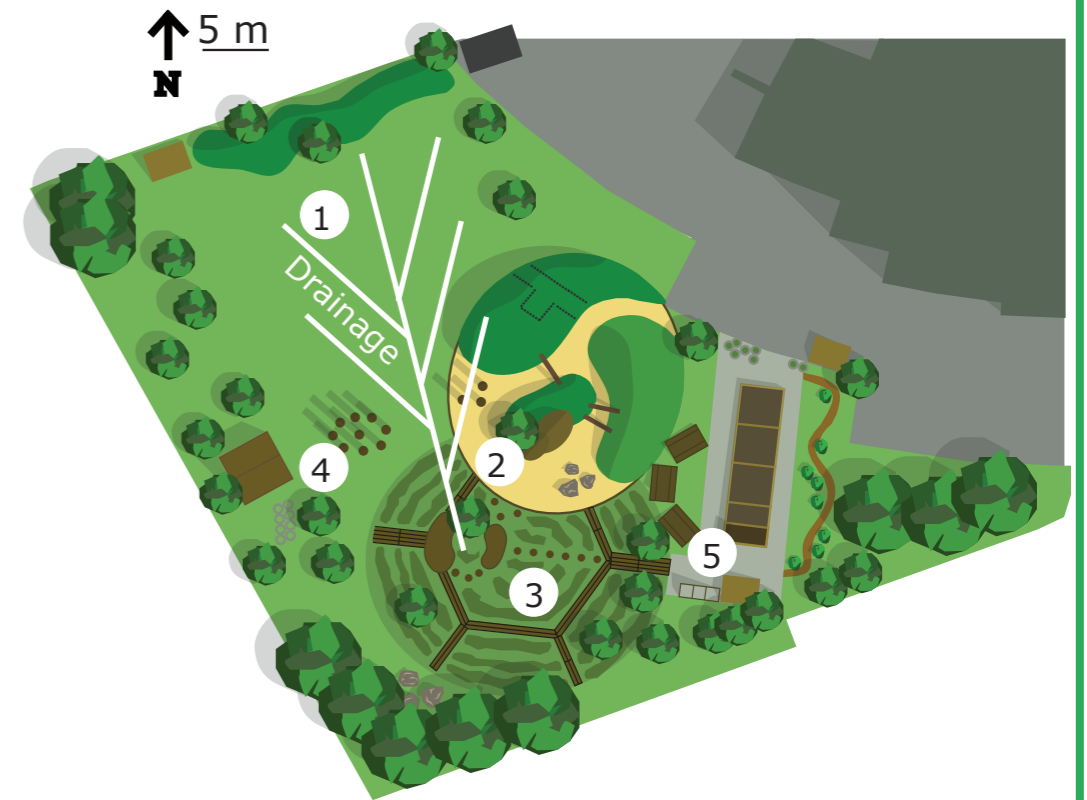

The planter could have a cold frame and movable dividing beams. It's partly filled with soil until the need to have more growing space arises. The sections without soil can in the meantime be used as a play frame.

Mound

Tunnel with a dead end through one of the mounds. Connects the sandpit with the activity lawn. The mound can also be used as a terrace to watch sports and other performances.

Client: Dumfries and Galloway Council

Job: Beattock Primary School

Title: Concept

Drawing No. 989-03-C-102

Job Log. 989-001

Scale: NTS

Date: 20-03-14

Drawn SB

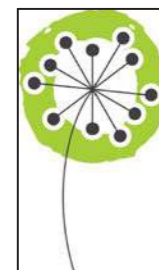
Checked RT

Approved AM

Rev. No.	Date	Amendments	Initials	
			Made	Chk.

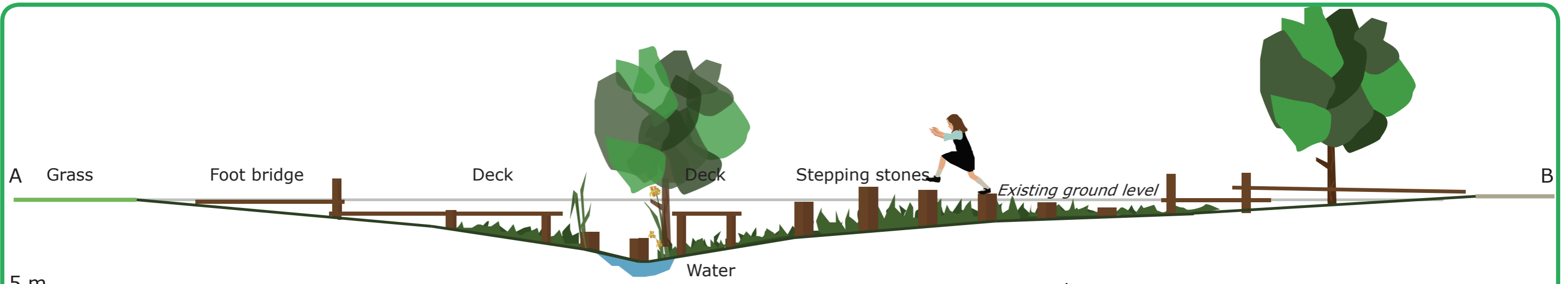
These drawings have been produced by Grounds for Learning who hold the copyright. Unauthorised reproduction of part or all of these drawings infringes copyright and may lead to prosecution or civil proceedings.

Photo source: Grounds for Learning

Grounds for Learning
c/o KSB
1st Floor Strathallan House
Castle Business Park
Stirling
FK9 4TZ

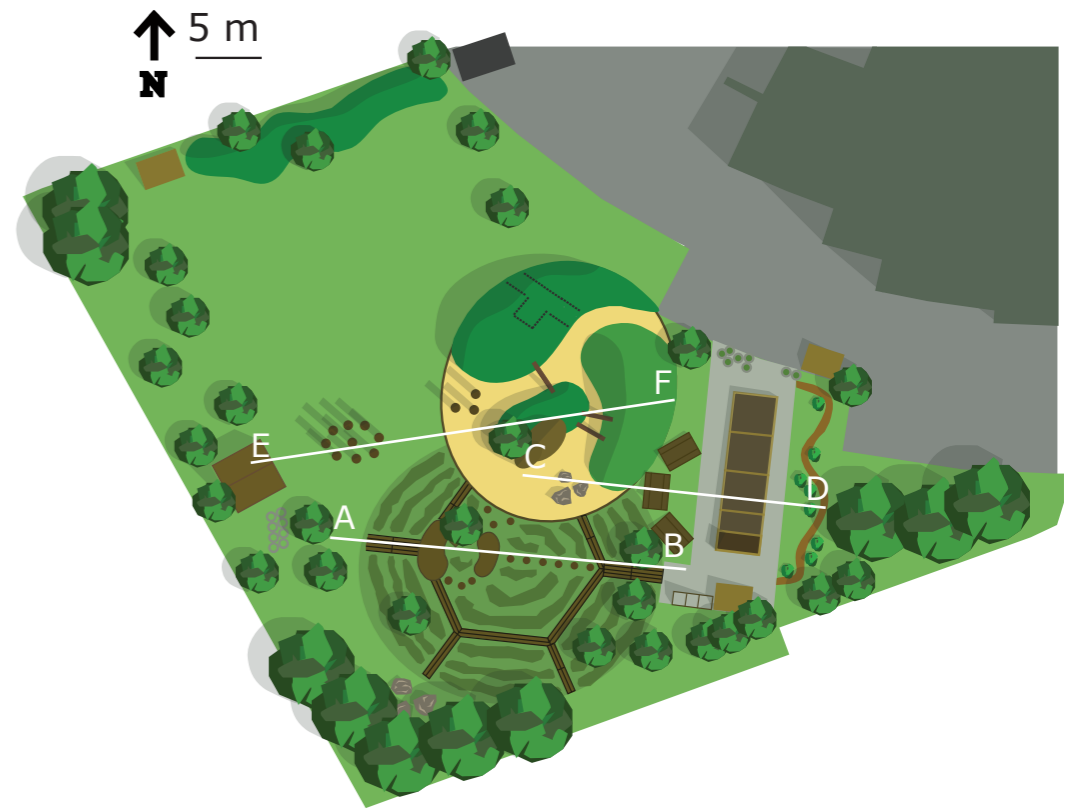
Tel. 01786 477190
Web. www.tfl.org.uk/scotland

5 m

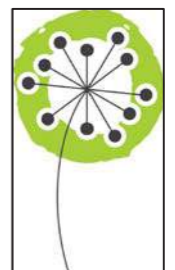

5 m

5 m

Client: Dumfries and Galloway Council	Job: Beattock Primary School	Drawing No. 989-03-C-103		Rev. No.	Date	Amendments	Initials	
	Title: Concept sections	Job Log. 989-001	Scale: NTS	Date: 20-03-14			Made	Chk.
<small>These drawings have been produced by Grounds for Learning who hold the copyright. Unauthorised reproduction of part or all of these drawings infringes copyright and may lead to prosecution or civil proceedings.</small>		Drawn	SB					
		Checked	RT					
		Approved	AM					

Grounds for Learning
c/o KSB
1st Floor Strathallan House
Castle Business Park
Stirling
FK9 4TZ

Tel. 01786 477190
Web. www.fl.org.uk/scotland

Bilaga 2

Gestaltningförslag och växtförslag, Beattock Primary School

Omarbetat förslag och detaljer

obs. A3

Övergripande:

Förslaget genomarbetades så att det har korrekt skala, fallhöjder och skyddszoner. Gestaltningen ändrades för att rörelseflödet ska bli bättre (bland annat har entréer till sandytan och våtbädden flyttats).

Förändringar del för del:

1. Odlingsytan har flyttats till gårdens norra del. Den ligger nu bredvid befintligt växthus och vattentank samt kommer inte "i kläm" mellan sandytan och cirkusytan. Kullen har strukits från förslaget då den inte fick plats och massorna från schaktningen behövs för att bygga upp de andra kullarna.

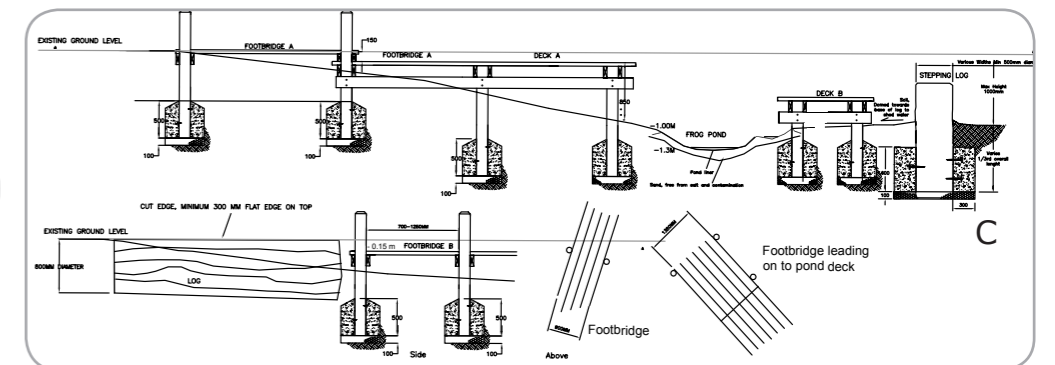
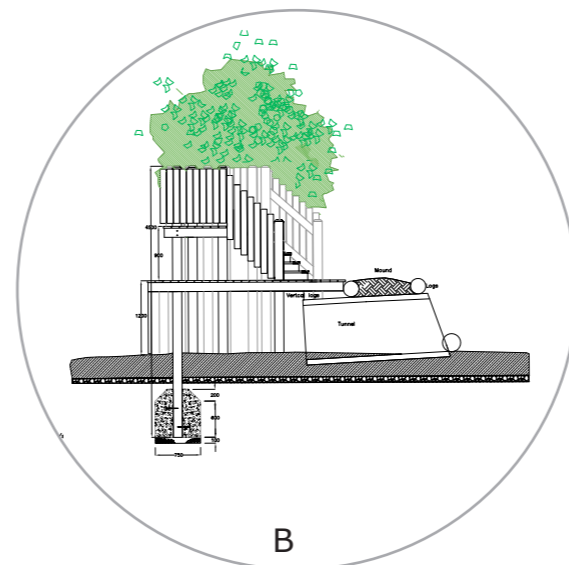
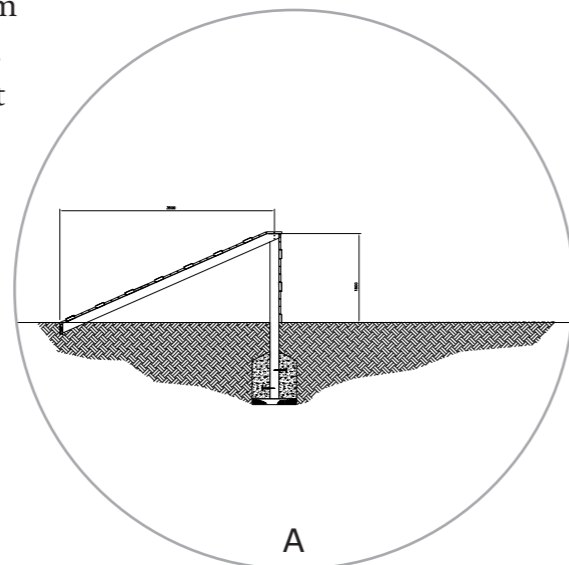
2. Den öppna gräsytan är större efter önskemål från skolan (mer plats för bollsport).

3. Det lutande däck, som är en del av äventyrsbanan, är delad på hälften så att man kan klättra på ena sidan och springa upp på den andra (detalj A).

4. Pålarna har minskats i antal och består nu av en vertikal klätterstock i mitten och 5 mindre pålar runt om där krokar kan fästas och plankor spikas fast som delar i kojbyggen.

5. Sandytan har fått ett entrédäck så att sanden inte ska spridas över asfaltsytan. Timmerkantens sträcka har minskats och ersatts av en längre kulle, då det är ett billigare alternativ. Tunneln ändrades efter önskemål om att inte ha en blindgång där det blir svårt att se barnen. Den går nu genom den mittersta kullen och mynnar ut under ett däck. Däcket har kanter som går ned i sanden förutom vid en öppning, detta gör att en "grotta" skapas. På däckets finns trappsteg som leder upp till ett torn (detalj B).

6. Våtbädden är mindre och har nya entréer bestående av stockar.

Exempel från bygghandlingarna: Lutande däck (A), plattform med tunnel (B) och våtbädd (C).

Växtförslag

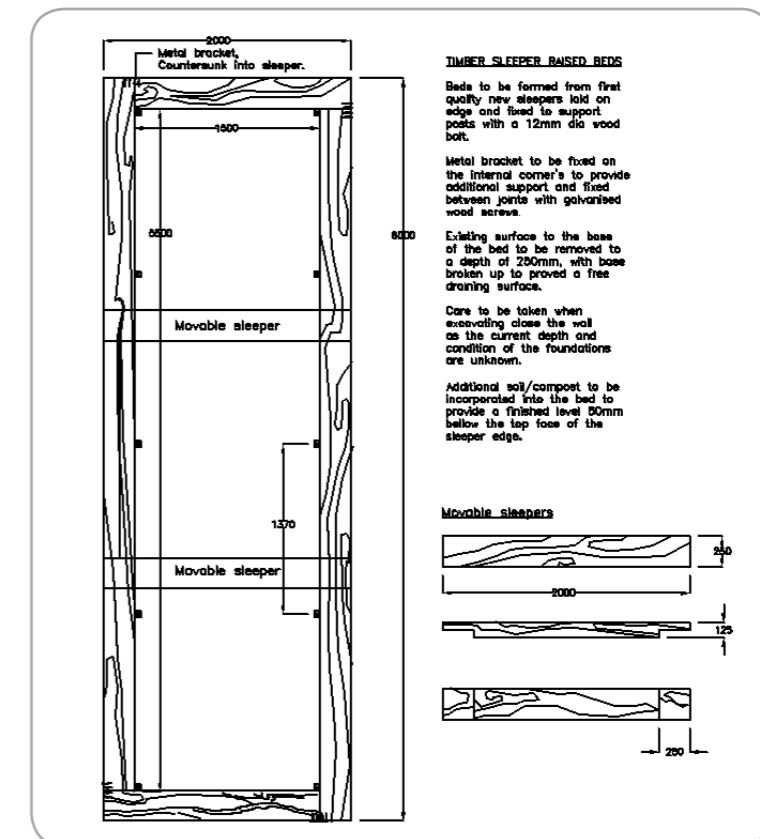
Latin name	Common name	Size	Hight/Girth	Root	Quantity
Trees and shrubs					
Alnus glutinosa	Common alder	18-20		RB	1
Betula pendula	Silver birch		175/200	B	1
Corylus avellana	Hazel		30/40	3L	25
Malus (local)	Apple	18-20		RB	1
Pinus sylvestris	Scots pine	18-20		RB	1
Populus tremula	Aspen	18-20		RB	1
Prunus avium	Cherry	18-20		RB	1
Pyrus (local)	Pear	18-20		RB	1
Quercus robur	Oak	18-20		RB	1
Salix cinerea	Grey willow	18-20		RB	1
Salix viminalis	Osier	18-20		RB	1
Salix viminalis	Willow	1-1.5m		RB	25
Sorbus aucuparia	Rowan	18-20		RB	1
Ulmus glabra	Scots elm	18-20		RB	1
Berry bushes					
Ribes nigrum	Blackcurrant			5L	7
Ribes rubrum	Redcurrant			5L	7
Ribes rubrum (white)	Whitecurrant			5L	7
Ribes uva-crispa	Gooseberry			5L	7
Bog garden shrubs					
Myrica gale	Bog myrtle		60/80	3L	46
Carpinus betulus	Hornbeam		60/80	3L	46
Cornus alba 'elegantissima'	Dogwood		60/80	3L	12
Cornus alba 'spaethii'	Red-barked Dogwood		60/80	3L	12
Pond plants					
Cardamine pratensis	Lady's smock			1L	9
Filipendula ulmaria	Meadow sweet			1L	9
Geum rivale	Water avens			1L	9

Växtförteckning med namn, storlek och antal.

De flesta växterna förekommer även vilt i Skottland. Gården ska kunna fungera som en pedagogisk trädgård, där av den stora variationen.

Växtmaterialalets placering

Exempel från bygghandlingarna:
Växtbädd med flyttbara tvärsålar som delar
upp bädden i mindre sektioner